

LONDON, 29. MAJA 1975

LETNIK XXVIII. ŠTEV. 429.

POSTAVILI SO SI VREDEN SPOMENIK

V Ljubljani so za tridesetletnico osvoboditve med drugimi svečanostmi odkrili spomenik narodnemu heroju Stanetu Rozmanu, ki se je - po uradnih razlagah - smrtno ponesrečil novembra 1943 ob preizkušanju orožja na "osvojenem ozemlju."

Letos v teh dneh in tednih poteka tudi trideset let, kar so si slovenski komunisti sami v kočevskem Rogu postavili spomenik, ki jim ga ni mogel izklesati noben kipar, kot smo zapisali pred dvaindvajsetimi leti. Ogromnosti tega spomenika ni mogoče bolje izmeriti, kakor če postavimo krste z zverinsko pobitimi domobranci drugo ob drugo: vrsta bi segala od Ljubljane do Kranja. Ob tem dantejevskem prizoru se še le pokaže okrutnost zmagovalcev v vsej grozi in njihovo sovraštvo do lastnih sorojakov v brezmejnosti. Pozni rodovi bodo z grozo govorili o tem najbolj krvavem zločinu vse slovenske zgodovine, o katerem vedno več resnice pronica v javnost, pa če se krvavi oblastniki še tako trudijo, da bi gotove predele kočevskega Roga označili za prepovedana področja, kamor da nima nihče vstopa.

S tega vidika je zato pričevanje Edvarda Kocbeka tem več vredno, ker se je pojavilo v času tridesetletnice osvoboditve, ker je to pričal človek, ki živi v domovini in se je čutil vsaj politično soodgovornega za izvršitev tega zločina in ker se ni bal javno pokazati poti iz te strašne dileme, v kateri se nahajajo "odgovorni ljudje."

Ta mora, ki davi slovenskega človeka že trideset let ne bo odstranjena, dokler o njej odprto in pošteno ne spregovori ves narod, ki pričakuje odgovora, kako je v kulturnem in civiliziranem narodu moglo priti do takšnega zločina. Kot za Kocbeka tako tudi za vsakega slovenskega človeka, ki poseduje še trohico vesti in dostojanstva, "Slovenci ne bomo nikoli stopili v čisto in jasno ozračje prihodnosti," ako "javno ne priznamo svoje krivde, svoje velike krivde" in enkrat za vedno ne "zatrdimmo, da ni nobene veljavne teorije, ki bi pavšalno določala žrtve svetovno-zgodovinskega poslanstva in abstraktno razpolagala s smrtjo sočloveka."

Ker je v domovini Svoboda obsojena na smrt in Resnica postavljena v kot, je zato tem bolj pomembno in zgodovinsko važno, da je mladi rod za slovenskimi mejami preko tržaške MLADIKE povedal "odgovornim ljudem" v domovini, kaj misli o "Resnici, Mitih in Laži":

"Mladi želimo vedeti o narodno-osvobodilnem boju resnico, ne Fajfarjevo in ne Kocbekovo, ne partijsko in ne "katoliško;" ampak samo zgodovinsko resnico. Zato je nedopustno, da se blatijo ljudje, ki nam o tej resnici morda govorijo, da se podtikajo izmišljena pisma, da se zaslišujejo in preganjajo.

Edvard Kocbek morda res ni v posesti vse resnice, ker nihče nima v posesti vse resnice - tudi nobena konstituirana oblast ne. Toda kot priča, ustvarjalec zgodovine N OB ima Kocbek pravico do besede vsaj tako kot vsi drugi.

Če ni bilo tako, kot pričuje Edvard Kocbek, naj se z druge strani pričuje drugače. Mi bomo pa presojali. Ne želimo mitov, ampak resnico!

To, kar nekateri danes počenjajo s knjigo o Edvardu Kocbeku tržaških pisateljev Alojza Rebule in Borisa Pahorja, z avtorji in s tistimi, ki so izid knjige omogočili, je v središču kulturne Evrope, v civilizirani slovenski družbi nedopustno. To je skratka ne-kultura.

Svoboda je vrednota. Samo v svobodi, v pravi svobodi, v svobodnem izražanju mnenj, v iskanju in v konfrontaciji stališč je možno odkriti resnico. Svoboda in Resnica sta sestri. Brez njiju ni mogoč noben napredek. Samo v resnici in svobodi se uresničuje človek."

UREDNIŠTVO

"Vaš list kupujem v Trstu, kadar se mi nudi prilika. Doslej nisem zasledil ničesar o novih metodah za moralno ubijanje ljudi. Ali se vam ne zdi, da je njihov glavni rabelj 'Samotni jezdec' Jože Javoršek, ki ubija po naročilu? Ko je pričel rasti Kocbekov ugled, je padel po njem Javoršek, kar po vrsti, kjerkoli se mu je nudila prilika. Saj vem, da zasledujete te reči, toda to zadevo je treba tretirati kot problem. Pa 'Prostor in čas'... In gotovo ste brali Javorškove umazanije v sobotnih prilogah 'Dela'. Ljudje so bili na vse pozorni in so se zelo zgražali. Sicer so pa to ustaljena sredstva komunistov: blatenje. Imajo vsa sredstva na razpolago, a oblateni nima nobene možnosti, braniti se. Najbolj uspešni so terenski odbori partije, kjer so njih sestanki pravi 'preki sod'. Iz teh sestankov je bilo lansirano o Solženicinu, da ga je Amerika podkupila, da je napisal 'laži o ruskih lagerjih'. In o Judih! Kakšne neumnosti govorijo na sestankih in po sestankih o njih. Pa kakšni mrdrijani so Arabci!"

(V pismu iz domovine)

DR. AVGUST SFILIGOJ iz Gorice ODGOVARJA NA NAŠA VPRAŠANJA

Obrnili smo se na dr. Sfiligoja v Gorici in ga vprašali, koliko je resnice na tem, kot piše ponovno GsP v aprilski številki KT, "da si bližnje sorodstvo dr. Sfiligoja po vrsti lasti ključne položaje v tistih malo goriških ustanovah, ki so v slovenskih rokah." Tudi smo želeli vedeti, zakaj ni odgovoril KATOLIŠKEMU GLASU na čudne pripombe uredništva (KG 10. aprila) k njegovemu odgovoru na članek "Dvoobrazno pisanje" tam podpisanega Goriškega opazovalca," objavljenem v KATOLIŠKEM GLASU 27. marca.

Naslednje smo prejeli od dr. Sfiligoja:

"Čudim se da je KLIC TRIGLAVA objavil tako neosnovano trditev glede ključnih položajev mojih sorodnikov, ne da bi zahteval od pisca, naj navede konkretne primere. Zato ga s tega mesta pozivam, naj točno in konkretno pove, kateri so ti položaji in kateri sorodniki so si jih lastili. Naj tudi navede imena tistih ljudi, ki so mu to v Gorici pripovedovali pred leti. Enako bi rad poznal njegovo polno ime.

Kar zadeva "ekumenstvo," na katero se v članku (KT 428) GsP sklicuje, da opraviči umaknitev naziva "katoliški," naj pripomnim, da so kljub ekumenizmu Slovenci v Benečiji in na Koroškem še vedno versko zastopani in prezirani. Nam Primorcem v Italiji gre za to, da se ohranimo pri življenju z vsem bogastvom starih slovenskih idealov, da se v imenu "ekumenizma" in mednarodnega marksizma ne utopimo v morju večinskega naroda in ne izgubimo svoje pravo ime, svoj jezik, svojo vero in sploh vse, kar je slovenskega.

Kdor ruši enotnost, ki smo si jo v najtežjih časih leta 1947. zamislili, pomaga k našemu koncu. Prišli smo že tako daleč, da mnogi Primorci smatrajo PRIMORSKI DNEVNIK kot glasilo Slovenske skupnosti, toliko prostora posveča ta list novi stranki.

Kar zadeva KATOLIŠKI GLAS, protestiram proti načinu, kako list objavlja naše odnosno moja pojasnila - odgovore. V številki za 27. marec, na veliki teden, je podpisani "Goriški opozovalec" napadel mene in prof. Bratino v članku "Dvoobrazno pisanje." Na ta članek sem odgovoril temu "Goriškemu opazovalcu" v KATOLIŠKEM GLASU 10. aprila - toda takoj pod mojim odgovorom je uredništvo KATOLIŠKEGA GLASU objavilo svoje pripombe. Isto se je zgodilo tudi s pojasnilom prof. Bratine, takratnega predsednika SDZ, na trditve Karla Brešanega, (6. februarja) češ da ni hotel sklicati članskega sestanka. Takoj pod pojasnilom prof. Bratine (13. februarja) je spet stavilo svoje pripombe uredništvo lista. Kakšna čudovita praksa vendar je to! Če jaz v nekem listu debatiram ali polemiziram z nekom, naj se vendar uredništvo ne vtika vmes in takoj v nadaljevanju mojega odgovora stavlja svoje kritične pripombe. To jasno kaže, da listu ni do tega, da bi se odkrila resnica, ker se že takoj identificira z enostranskim stališčem; še več, močan razlog je za sum, da je bil "goriški opazovalec"

kar sam častiti urednik KATOLIŠKEGA GLASU.

V istem listu smo vedno brali, tako tudi 17. aprila, da je "Resnica osnovni pravec življenja." To, kar smo v imenu Slovenske demokratske skupnosti objavili v italijanskem tisku, ni bilo čisto nič drugega kot resnica. Zakaj torej zamera?

Gornje uredniške pripombe so tudi razlog, zakaj nismo poslali pojasnila Slovenske demokratske skupnosti KATOLIŠKEMU GLASU. List se vendar od samega začetka istoveti s Slovensko skupnostjo, ki je razbila Slovensko demokratsko zvezo, in ker pod našimi pojasnili stavlja svoje pripombe, je jasno, da nismo zaželeni.

Bili so časi, ko je KATOLIŠKI GLAS trdil, da je glasilo vseh slovenskih katoličanov pri nas. Kdo so ti katoličani - vsi verniki ali le pristaši ene stranke?

V "opombi uredništva" 10. aprila je zapisano, da je "antikomunizem danes obrabljena fraza." Da, monsignor Brumat, Novak, Stanko Stanič in drugi so mrtvi... Oni bi drugače govorili. Daleč smo prišli, da KATOLIŠKI list piše tako, kar pomeni, da ni več antikomunističen, to je, da ne odklanja komunizma, ki je bil, je in ostane materialističen, protiverski, totalitarističen...

Sicer pa nam demokratom nikdar ni šlo samo za golo besedo, za poudarek brez globljega pomena. Nam gre za demokratične svoboščine, za uživanje človeških pravic, za svobodo človeka in naroda. Mi smo toliko proti komunizmu kot smo bili proti fašizmu, ker sta oba negacija človeške narave in dostojanstva. "Demokracija je humanitetni nazor o človeku in družbi ter načinu življenja in vlade," je zapisal Slavko Uršič v DEMOKRACIJI 2. maja 1947. To je tisto, kar nas napravlja antikomunistične in antifašistične. Slovenska demokratska zveza je leta 1947 nastala iz velike potrebe ne samo zaradi borbe za pravice slovenske manjšine v Italiji ampak tudi za pridobitev demokratičnega sožitja Slovincem v Italiji in za obrambo pred komunizmom. Na tem programu slovenski demokrati vztrajamo, saj je komunizem še vedno grozeč.

Kar zadeva vero, smo slovenski demokrati prav tako verni kot tisti, ki oznanjajo na veliko, da so "katoličani." Tu je treba pibiti, da sam naziv "katoliški" prav nič ne pomeni.

Ko sem že pri uredniškem pojasnilu 10. aprila, naj dodam še to, da se ne strinjam s trditvijo dr. Humarja, češ da je pokojni Dušan Černe "pomagal pri ustanovitvi politične organizacije SDZ." Pokojni Černe je bil dober človek, pošten in zaveden Slovenec, pri ustanavljanju SDZ pa ni nič pomagal. Naprošen je bil za pomoč, a je odgovoril negativno, češ, da "ni še čas za to." Bil je namreč pristaš dr. Besednjakove skupine.

V KATOLIŠKEM GLASU od 17. aprila, v članku o "Doprinosu k osvoboditvi," je zapisano: "Medtem ko so si mnogi izobraženci pomagali iz nemogočega položaja s tem, da so se zatekli v Jugoslavijo ali kam drugam v tujino, je duhovnik vztrajal med svojim ljudstvom in mu bil dostikrat edina moralna opora." Vse lepo in točno - toda enostransko. Ne smemo zamolčati "Resnico, ki je osnovni pravec življenja" in ki nam pove, da se je takratna naša mladina spontano odločila za odpor proti fašizmu in šla v odločen spopad z njim za čast in življenje

slovenskega naroda na Primorskem. Tudi ta mladina je bila slovenskemu narodu velika opora. Bazovica docet :

Toda h gornjemu članku bi bilo treba še dodati, da niso slovenskih duhovnikov preganjali samo fašisti ampak tudi komunisti. Zakaj KATOLIŠKI GLAS ne pove, koliko teh je bilo pobitih? Zakaj se KATOLIŠKI GLAS ob tridesetletnici velikega pokolja v Cerknem ne spomni duhovnikov Piščanca in Sluga? Zakaj?

Dr. Ciril Žebot:

POGUM IN RAZUM

(Nekaj pripomb k zbirki

EDVARD KOČBEK – PRIČEVALEC NAŠEGA ČASA

Znana in priznana tržaška slovenska pisateljka Boris Pahor in Alojz Rebula sta pripravila in objavila spominsko zbirko ob sedemdesetletnici Edvarda Kočbeka. Delo je izšlo marca tega leta pri založbi Zaliv - Kovelova knjižnica v Trstu. Izdajo so omogočili denarni prispevki širšega kroga primorskih slovenskih izobražencev.

Večji del zbirke sestavljajo ocene in razlage, ki sta jih napisala urednika zbirke o STRAHU IN POGUMU (Pahor 1951, 1952, 1964) ter o LISTINI in deloma TOVARISHIJI (Rebula 1970). V svojih razmišljanjih pisca ne prikrivata občudovanja do slavljenca kot izrednega leposlovca, pa tudi kot nazorskega misleca in medvojnega političnega aktivista. Vendar sta delno tudi kritična, posebno Rebula, ki se zdi bolj svest problematike misleca in politika, ki ga prva ljubezen do leposlovne domišljije in izrazne lepote ovira v naporih za spoznavno natančnost in politično učinkovitost. S tega vidika Rebulovala kritika tu in tam zareže v živo (n. pr. na str. 107). Pa to je del Kočbekove problematike. Tudi med abstraktno logiko nazorskega misleca in življensko pragmatiko političnega aktivista ni samodejne sovpadnosti. Moderna slovenska politika je na tem problemu močno trpela od začetka do danes, od Mahniča do Kardelja. V tem slovenskem kontekstu se je Kočbek kot nenadni politični aktivist še posebej moral boriti z dvema v njem osebnostno prepletenima stvarjalskima težavama: kot pesnik + mislec in kot mislec + politik. Doslej v tem boju s samim seboj politično ni uspel. Pahor in Rebula se s to Kočbekovo več-kompleksno problematiko in tragiko nista dovolj spoprijela.

*

Privlačnost in važnost spominske zbirke sta osredotočeni v njenih petindvajsetih zaključnih straneh, ki vsebujejo neposredne Kočbekove odgovore na dvajset Pahorjevih vprašanj o Kočbekovi politični vlogi med vojno in usodi po njej, ter o dogodkih in okoliščinah, ki so ju sopogojevali. V teh odgovorih je Kočbek poskušal sprostiti svojo dolgoletno zadržanost glede razvoja, pomena in zatona svoje politične vloge v sodelovanju s partijo in se javno izpovedati kot neke vrste poznejši slovenski Djilas. Vzorednost seveda ni popolna. Različnost ni le v času izpovedi, temveč tudi v vsebini, in bo gotovo tudi v učinkih. Zaradi nazorskih in osebnostnih

razlik je Kočbekovo pričevanje deloma globlje od Djilasovega, je pa manj razsežno, ker pač Kočbek ni bil zrasel v partiji in ni bil deležen na moči in vplivu partijskega vrha.

Bil pa je Kočbek važno navzoč pri nastanku in v začetnem vodstvu OF, ki je bilo vsaj obveščano o pripravah in poteku "osvobodilne borbe". Ker se je od veljavnejših nepartijskih partnerjev v začetni OF menda celo Josip Vidmar zataknil v partiji, je Kočbek ostal edina pomembna nepartijska notranja priča "koalicijske" predigre k popolni partijski oblasti nad Slovenijo. V tem je izreden in nenadomestljiv pomen Kočbekovega pričevanja. Poklicni zgodovinarji bodo morali ugotavljati, v kolikor Kočbekove nove navedbe (ki v tej zbirki niso ne natančno datirane, ne podrobno dokumentirane) presega jo spominopisni pomen. Mene zanima njihov psihološko-politični domet v tem času. Z obeh vidikov je najprej treba ugotoviti, kaj Kočbekovi odgovori poskušajo pojasniti in kaj puščajo ob strani.

Kočbek predvsem pojasnjuje značaj, okoliščine in posledice "Dolomitske izjave", s katero sta se Kočbekova in sokolska skupina "odpovedali" samostojni politični organiziranosti v okviru OF. Vendar Kočbek o tem ne pove vsega. Navaja "avtoritativen in alternativen način", s katerim je partija njegovi in sokolski skupini "predložila izjavo" (str. 129) in pristavlja, "da se je partija pri tem opraviilu poslužila nasilja" (str. 130). Nič pa ne izvemo o oblikah in teži tega nasilja, čeprav bi te "podrobnosti" bile zelo važne za presojo pomena podpisov in njih posledic.

Najpomembnejše se zdi Kočbekovo pričevanje, da med vojno (in pred njo ter po njej) "slovenska partija ni bila suvereno telo niti v formalnem organizacijskem smislu niti po svoji moralni zavesti, saj je bilo njeno vodstvo odgovorno središču zunaj sebe in zunaj slovenske suverenosti, ki jo je tedaj predstavljala Osvobodilna fronta" (str. 132). Kočbek sodi, da se je "slovenska partija obrnila zoper koalicijski značaj Osvobodilne fronte... [prav] kot nosilke slovenske suverenosti..." in pristavlja, da je partija to storila "z masivno podporo jugoslovanskega zaledja" (ibid.). To je važno pričevanje najbolj prizadetega soudeleženca. Iz tega pričevanja pa ne sledi samo po sebi, da bi razvoj bil nujno drugačen, če bi slovenska partija med vojno bila neodvisna v svojih odločitvah. Takratno slovensko partijsko vodstvo je bilo morda še bolj leninistično-stalinistično prežeto kot je bil Tito in bi se zato znalo koalicijskih partnerjev znebiti, če bi poskušali motiti partijske totalitarne načrte. Kočbek sam je že v LISTINI povedal, da formalno vodstvo OF ni bilo niti obveščeno o ustroju in načrtih likvidatorske "Varnostno obveščevalne službe"; to prikrivano orodje boljševiskega nasilja si je od vsega začetka pridržal partijski vrh. Tudi ne vidim, kako bi moglo tako slovensko partijsko vodstvo, četudi bi bilo politično neodvisno, v zaključni fazi vojne bolj uspešno uveljavljati slovenske zahteve na Koroškem in v Trstu - razen, če bi se bilo pravočasno in učinkovito povezalo z organiziranimi slovenskimi nekomunističnimi silami. To so seveda zgolj zgodovinskega-hipotetična ugibanja, ki ne jemljejo važnosti Kočbekovemu pričevanju o politični nesuverenosti

slovenske partije v razdobju usodnih odločitev za bodočnost Slovenije.

Pogumna je Kocbekova potrditev množičnega pokola maja 1945 perfidno vrnjenih domobrancev. Kocbek ni sprejel zanikanja tega bratomornega zločina kot so mu ga zatrjevali "predstavniki CK" na posebnem sesanku 4. oktobra 1946. Ko si je sam nabral več neposrednih pričevanj o pokolu, je "sklenil naravnost odstopiti" (str. 148). Tega pa ni storil, ker je prav v času njegovega nameravanega odstopa prišla "nenadna izjava kominterna, ki je postavila na kocko obstoj Jugoslavije" (ibid.). V luči te nedvomne nevarnosti z Vzholda ni težko sprejeti Kocbekovega razloga, zakaj je svoj odstop zadržal. Vprašljivi pa ostajajo Kocbekova celoletna (od poletja 1945 do poletja 1946) neobveščenost o tako množičnem pokolu, nato celi dve leti (od poletja 1946 do resolucije kominforma) do Kocbekove odločitve, da odstopi, in skoraj štiri nadaljna leta, predno je dejansko (in prisiljeno) odstopil. Prvega ne razumem, drugi dve leti je zbiral in tehtal pričevanja o pokolu, a kaj ga je moglo zadržati skoraj štiri leta po resoluciji kominforma? Morda je spričo velike zunanje nevarnosti in v zvezi s takratnim partijskim ideološkim prelevljanjem k "delavskemu samoupravljanju" (1949-51) upal, da bo prišlo do resnejšega poskusa obnoviti "koalicijo"? Tega nam Kocbek ne odkrije. Dokončno odločitev partijskega vodstva (v začetku 1952), da ga prisilijo k odstopu, pa razlaga kot potrdilo resnice o pokolu domobrancev. Tako je ta resnica povzročila Kocbekov politični zaton. Enako kot v primeru Djilasa niti poznejši Rankovičev padec ni mogel Kocbeka politično rehabilitirati. Tako politično zrelost so zmogli samo Čehi in Slovaki za nekaj mesecev v letu 1968.

*

So še druga važna zgodovinska dejstva in okolnosti, v katerih je Kocbek bil pomembno udeležen, pa jih pušča nepojasnjena tudi v svojih odgovorih na Pahorjeva vprašanja. To mi vsiljuje vprašanje, zakaj se nista s Kocbekom pogovarjala oba urednika zbirke. Morda bi ga Rebula bolj zajetno in vztrajno spraševal prav o teh nepojasnenih rečeh.

Kocbek tako malo pove o "Protiimperialistični fronti", ki jo sam označuje kot prehod v OF. Tako mi, mogrede so jo omenjali tudi na simpoziju ob 25-letnici OF leta 1966, h kateremu Kocbeka niso povabili. O tem sem razmišljal v posebnem poglavju v SLOVENIJI VČERA IN JUTRI. Kocbek v bistvu ponavlja simpozijško trditev, da se je "Protiimperialistična fronta... spremenila v Osvobodilno fronto slovenskega naroda" z edinim dostavkom, da so takó "sklenili predstavniki treh skupin, ki so s tem postale temeljne [v OF]: Komunistična partija, krščanski socialisti in levi sokoli" in da so to - žal - napravili "brez nekega posebnega akta" (str. 137). Tako tudi po novem Kocbekovem pričevanju sam začetek in osnovni značaj OF ostaja v megli: ni datumov, ne jasnih dogovorov, ne strukturnega ključa, ne drugih značilnosti.

V Kocbekovih odgovorih tudi ni sledu o tem, ali so ustanovitelji OF in tisti, ki so se jim na začetku priključili, sploh mislili na poskus resnega dogovarjanja z

(takrat) nesporno večinskimi slovenskimi organizacijami, katerih vodilni predstavniki so že od napada na Jugoslavijo bili pri zaveznikih, ne šele po vpadu v Sovjetsko zvezo. Za nepotvorjeno zgodovino bo to zelo važno vprašanje. Ob tem zamolčanem predmetu se mi vsiljuje še eno zgodovinsko-hipotetično in morda tudi zgolj retorično vprašanje: Kaj bi bilo, če Hitler po maščevalni zasedbi Jugoslavije ne bi bil napadel Sovjetsko zvezo, temveč bi se bil vrgel na Britanijo? Kaka bi bila usoda "Protiimperialistične fronte"? Kje bi končala partija?

Na Pahorjevo začetno vprašanje "Kakšni so bili temeljni nagibi pri ustanavljanju OF?", Kocbek odgovarja, da "si je Osvobodilna fronta postavila za nalogo, da mobilizira slovenske množice za organizirano in oboroženo vstajo in jih s politično prevzgojo pripravi... na demokratično ljudsko revolucijo" (str. 131). V ostanku kratkega odgovora, ki niti ne poskuša pojasniti ključnih pojmov "oborožene vstaje", "politične prevzgoje" in "demokratične ljudske revolucije," se Kocbek samo še zadovolji s spominom, da so "začetno prijateljsko vzdušje [med temeljnimi skupinami v OF] in v njem izrečena medsebojna zagotovila o poštenem zaupanju bila porok" (sic!), da se bodo te naloge "skladno izvedle" (ibid.). Ob taki "obrazložitvi" ki po tridesetih letih popolnoma drugačnih izkušenj (in to ne le v Sloveniji in Jugoslaviji, temveč povsod, kjer je oborožena partija šla v "koalicije") brez kritičnih popravkov ponavlja poetično vizijo o enakopravnih "treh temeljnih skupinah" v OF, se mora količkaj razgledan čitatelj zamisliti o politični neuporabnosti meril, ki so dopuščala taka neizpolnjiva predvidenja. Tudi, ko nas Kocbek v zvezi z Dolomitsko izjavo obvešča, da je krščansko-socialistična skupina bila "pripravljena [in] sposobna, da se... odreče svojim trenutnim in posebnim političnim koristim" in pravi, da je "prej ali slej moralo priti v osvobodilnem gibanju do piramidalne strukture" (str. 130), zopet manjka obrazložitve, kako bi kakršnakoli "piramidalna preureditev OF" mogla obiti partijsko nadvlado.

*

Omenim naj le še, da me v Kocbekovih odgovorih preseneča odsotnost slehernega razlikovanja med položajem (in izgledi) leta 1941 v glavnini Slovenije pod nemško-nacistično zasedbo in razmerami v laško-fašistični "ljublanski pokrajini" in njegovo enako neobrazloženo ponavljanje partijskih propagandnih klišejev o "beli gardi" (iz agitpropovskega besednjaka rusko-boljševiške revolucije) z dodatno enostransko obsodbo "tako poganskega koraka" (str. 144).

Tudi o tem sem razpravljal, kolikor sem mogel, v svoji SLOVENIJI. Na podrobno zgodovinsko rekonstrukcijo bo treba pač čakati, dokler ne bo vsem dosegljivo vse potrebno gradivo. Medtem pa moram, v razliki od Kocbeka, iz lastnih doživetij in poznanja prvih treh slovenskih let strahote (1941-43) zase napraviti dva važna preliminarne zaključke. Prvič, med nacistično zasedeno Slovenijo in fašistično anektirano Ljubljano leta 1941 so bile velike in takrat zelo pomembne razlike v vseh kategorijah narodne stiske in osebne trpljenja, ki si jih večina od takrat preživelih Slovencev z lahkoto prikljuje v spomin.

Le kako bi npr. Kocbek, partija, in levi sokoli poleti 1941 reorganizirali "Protiimperialistično fronto" v OF, če bi Ljubljana t a k r a t delila usodo Maribora?

Poznejši pojavi odpora proti nasilju OF oz. VOS, ki so ga tudi v Kocbekovih sedanjih pričevanjih pavšalno označeni kot en sam veliki greh in namerno zlo "poganske bele garde," niso bili tako enostransko preprosti in teološko pogubni, temveč so bili močno izzvani pojavi instinkta samoohranitve. Slovenci, ki so zaporedoma občutili nacistično in stalinistično nasilje, nato pa še namerno izzvane (in laško-panične) fašistične represalije, so se končno (poleti 1942) začeli braniti na način, ki je v tistih razmerah bil edini še pri rokah in ki tudi ni bil v osnovnem nasprotju s takrat še veljavnimi določili mednarodnega vojnega prava za zasedena področja. Če je že o tem govoril - in morda bi bilo boljše, da bi na to vprašanje odrekel odgovor - bi moral Kocbek vsaj n a k a z a t i zgodovinsko kompleksnost in moralno kompliciranost medvojne bratomorne tragedije, namesto, da je ta težki problem enostavno zanikal s kategorično enostransko obsodbo "poganske bele garde".

*

Kako bi Kocbekovo novo pričevanje kot celota vplivalo na slovensko prihodnost, ne bi vedel povedati. Upam pa, da bo doprineslo k tako nujno potrebnemu narodno - političnemu prebujenju novih slovenskih rodov, da tudi ti ne bi za jutrišnjo Slovenijo ponovili nepotrebnih političnih napak Kocbekovih in mojih sodobnikov v času druge svetovne vojne in po njej ter njihovih predhodnikov v prevratu po prvi svetovni vojni in po njej tja do brezglavega političnega razsula aprila 1941. (V razliki od Kocbeka ne vidim, kako bi aprila 1941 po Hitlerjevi odločitvi, da Jugoslavijo maščevalno uniči, kdorkoli mogel preprečiti "sramotni vojni poraz Jugoslavije" str. 189.).

Reakcija vladnega in partijskega aparata na Pahor - Rebulovo zbirko in na Kocbekovo umirjeno in še vedno zadržano pričevanje v njej pa je domovini in svetu ponovno razkrila, kako malo se staro-partijski režim v Jugoslaviji po decembra 1971 razlikuje od drugih preganjalcev svobodne besede v današnjem svetu in kako trhla je njegova osnova med slovenskim ljudstvom.

PISMA UREDNIKU

Uredniku Klica Triglava.

S precejšnjim zanimanjem spremljam politično dogajanje v Jugoslaviji. Pri tem še posebej vzbuja mojo pozornost dejstvo, kako mrzlično se tamkajšnje komunistično vodstvo pripravlja na splošni odpor. To je že neke vrste psihoza, iz česar se da upravičeno sklepati, kako zelo se Tito in njegovi sodelavci bojijo sovražnega napada od zunaj.

Toda odkod Jugoslaviji pravzaprav grozi nevarnost? Tito kar naprej zatrjuje, da nevarnost agresije preti od zahodnih imperialistov. Menim, da takšnim trditvam danes v Jugoslaviji malokdo še verjame. To je bolj slepilo za politično naivne. Mislim, da ne pretiravam, če

rečem, da se Tito prav dobro zaveda, odkod neuvrščeni Jugoslaviji preti resnična nevarnost. Ta nevarnost se imenuje Varšavski pakt. Jugoslovanskim vodilnim komunistom so še prav dobro v spominu dogodki izpred šestih let, ko so čete Varšavskega pakta čez noč okupirale Českoslovaško ter s tem zadale smrtni udarec českoslovskemu modelu socializma. Še danes, po toliko letih, ta dežela ječi pod škornji sovjetskega vojaka.

Zanimivo je, da je šele po tej vojaški intervenciji vzniknila v Jugoslaviji ideja o splošnem ljudskem odporu. Prej o tem nihče ni govoril. Šele po teh tragičnih dogodkih so se v Jugoslaviji začeli mrzlično pripravljati na vseljudsko obrambo. Vsakemu trezno mislečemu je prišlo v zavest, da se to, kar se je zgodilo s Českoslovaško, utegne nekega dne zgoditi tudi z Jugoslavijo. In veliko vprašanje je, koliko časa bi Jugoslavija, ki je polna notranjih trenj, lahko kljubovala premočnemu napadalcu.

Mirno lahko rečem, da ima Tito velik strah pred Rusi, zato se jim za nič na svetu noče zameriti s kakšno preveč odkrito izjavo. Sovjetska zveza in njeni zavezniki so namreč brezobzirni in nevarni. Popadljivega psa pa ni varno dražiti, kot dobro pravi uvodnik 422. številke KLICA TRIGLAVA.

V. K.

*

Uredniku Klica Triglava.

Zelo pozno sem dobil januarsko številko Klica Triglava, z obema programatskima člankoma in vašim uvodnikom. Ta uvodnik bi moral poudariti bistveno razliko med obema člankoma. Kot jaz razumem in čutim, je bilo prof. Žebotovo razmišljanje izraz spoznavanja in upoštevanja razmer v Sloveniji in tamkajšnjega razvoja, med tem ko je Narodni odbor za Slovenijo še vedno mislil in govoril v emigrantsko - političnem smislu, kot da so oni nekaka "vlada v senci" (shadow government) za Slovenijo. Rekel bi, da to ni samo naivno ampak tudi škodljivo. In če sem vas prav razumel, ste najbrž to tudi vi sami imeli v mislih, ko ste ob koncu uvodnika (KT 425, stran 1.) zapisali: "opustimo vse, karkoli lahko otežkoča domovinsko akcijo v kritičnem trenutku." Toda, dejstvo ostaja, da se bo Narodni odbor - podobno kot Krenski - tudi po 50 letih še vedno smatral za zakonito vladno Slovenije... V tem leži teža problema na nekomunistični strani.

Dr. L.

V torek, 6. maja je v Ljubljani umrl slovenski filozof dr. France Veber. Na ljubljanski univerzi je predaval filozofijo od njene ustanovitve do svoje upokojitve 1945. Pater Roman Tominec se je ob grobu poslovil "od enega naših mož, ki so oblikovali slovensko dušo in miselnost, kot je malokateremu usojeno in dano". Široki javnosti je bil pred vojno poznan po svoji 'Knjigi o Bogu', ki je odkrivala izvor njegove osebne religioznosti in dejavnega krščanstva. Prevedli so jo tudi v angleščino in latinščino. Pokojni profesor je zadnja leta opravljal posle korektorja pri ljubljanski DRUŽINI.

POGOVORI

EDVARDA KOCBEKA IN BORISA PAHORJA

Edi, ob Tvoji sedemdesetletnici so ti v DELU napisali rezerviran članek in te že v njem napačno osvetlili. Dan zatem pa se je v sobotni prilogi pojavil spis, ki je izrazil nenavadno sovraštvo do Tebe, tako da je razburil javnost. Vzdignil se je odpor, DELO je, kolikor vem, začelo dobivati protestne dopise, vendar jih ni objavljalo. Ker so tako doma zaprta javna občila vsem, ki te cenijo, je prav če te povabimo na pogovor vsaj pri nas, in te prosimo, da nam odgovoriš na nekaj vprašanj.

Najprej bi radi zvedeli, kaj meniš ti: kje je izvor te nove gonje proti tebi?

Vzroka za novo gonjo ne poznam, po vsej priliki tiči v novih notranjih in zunanjih težavah režima. Poznam le povod zanjo. Izrazil ga je Edvard Kardelj pred meseci v prilogi DELA, kjer je spregovoril o okoliščinah Dolomitske izjave in jih razširil v grobi in tako neresnični obliki, kakor še nikoli doslej.

Kardelj pravi, da so se po italijanski ofenzivi okrepile tendence, da bi se Osvobodilna fronta spremenila v koalicijo samostojnih političnih skupin. To je očitna neresnica, kajti v dobi, o kateri govori, je bila še vedno veljavna struktura začetne OF, ta pa je bila od vsega začetka koalicija treh popolnoma samostojnih in enakopravnih temeljnih skupin, komunistične, krščanske socialistične in sokolske. Temeljne so se imenovalle, ker so se med seboj imele za enakovredne in ker je bila vsaka med njimi od tal do vrha hierarhično organizirana. Kardelj govori, kakor da bi partijska skupina že takrat imela nekakšno prednost. Iz vojske in terena smo takrat dobivali nenehne pritožbe, da se hočejo partijci s silo in zvijačo oktroirati kot dejanski voditelji. Med krščanskimi socialisti se torej ni mogla okrepiti tendenca po koaliciji, ampak volja, da se ohrani status quo. Na avtoritativen in alternativen način je partija naši in sokolski skupini predložila izjavo, s katero naj bi obe priznali partiji dejansko in formalno prioriteto v OF. S tem aktom se je OF spremenila iz spontanega ljudskega gibanja v enostransko politično delovanje. V njem je poslej načrtno mogla delovati le partija.

*

Kaj ima ta izjava pozitiven ali negativen značaj?

Dolomitska izjava ima oba značaja. Najprej pozitivnega. Prej ali slej je moralo priti v osvobodilnem gibanju do piramidalne strukture, spontano gibanje je moralo prej ali slej dobiti trdno notranjo zgradbo.

Za našo skupino lahko povem, da ni bila le pripravljena, ampak tudi sposobna, da se akcijski enotnosti

Osvobodilne fronte v prid odreče svojim trenutnim in posebnim političnim koristim, o čemer pričuje prav dolomitska izjava. Partija pa se je odločila, da enotnost Osvobodilne fronte preobrazi v svojem smislu, ker ni bila niti pripravljena niti sposobna stopiti iz ekskluzivnega prostora ozke oblastniške miselnosti v medčloveški prostor. Tu, s to nepripravljenostjo in nesposobnostjo k širšim človeškim dimenzijam pa se začel negativni značaj Izjave. Prepričan sem, da bi to novo akcijsko enotnost lahko dosegli z ustrežnejšo strukturo osvobodilnega gibanja, če bi šlo samo zato. Glede na temeljne cilje Osvobodilne fronte bi bila namreč daleč učinkovitejša struktura, v kateri ne bi bilo politične diskriminacije in v kateri bi se mogel odpreti tak kohezijski proces, da bi v njem s svojo iniciativo ustvarjalno sodelovale vse tri temeljne skupine.

Najhuje je bilo dejstvo, da se je partija pri tem opraviilu poslužila nasilja. Naša skupina je doživela najusodnejši udarec. V ozračju OF se je vrnilo nekaj tujega in nevarnega, začutili smo nadslovenske in naddemokratske namene. Partija je ukinila osvobodilno enakopravnost in si začela graditi svojo izključno oblast. Začel je delovati teror.

*

Kakšni so bili temeljni nagibi pri ustanavljanju OF?

Če na kratko odgovorim, moram reči: Osvobodilna fronta si je postavila za nalogo, da mobilizira slovenske množice za organizirano in oboroženo vstajo in jih s politično prevzgojo pripravi za družbeno in duhovno osvoboditev. Temeljne skupine so bile v teh ciljih od početka enotne: pripraviti Slovence na demokratično ljudsko revolucijo. In vse tri so bile dovolj sposobne, da jo tudi skladno izvedejo. Začetno prijateljsko vzdušje in v njem izrečena medsebojna zadržila o poštenem zupanju so bila porok za to. Osvobodilna fronta je bila torej po svoji množični sili in po svoji osrednji enotnosti sposobna, da kot celota reši slovenski politični in družbeni problem.

*

Zakaj je partija začela nenadoma graditi svojo lastno oblast?

Slovenska partija ni bila suvereno telo niti v formalnem organizacijskem smislu niti po svoji moralni zavesti, saj je bilo njeno vodstvo odgovorno središču zunaj sebe in zunaj slovenske suverenosti, ki jo je tedaj predstavljala Osvobodilna fronta. Partija je bila nekaj časa nejasno podvržena dvema vrhovnima oblastema, Osvobodilni fronti in Vrhovnemu štabu, oziroma Centralnemu komiteju jugoslovanske partije. Razvoj dogodkov je pokazal, da slovenska partija prvenstveno ni bila zavezana slovenski suverenosti. Ko se je izkazalo, da v bivšem jugoslovanskem prostoru ostaja slovenska Osvobodilna

fronta izjemen, zato pa tudi manjšinski pojav, je njen pomen v očeh jugoslovanske partije nujno padel, jugoslovanski komunisti so jo začeli pojmovati kot nekakšno stranpot, slovenski komunisti pa kot svojo krivdo in breme. V jedru jugoslovanskega prostora je namreč prevladalo tradicionalno nepolitično vstajništvo. In ker je v tem jedru delovalo prav osrednje partijsko vodstvo, je prav njegovo dogajanje zadobilo značaj "pravega vzorca", tako da so mu disciplinsko podlegli tudi slovenski komunisti. Slovenska partija se je torej s tem, da se je obrnila zoper koalicijski značaj Osvobodilne fronte, dejansko obrnila zoper njo kot nosilko slovenske suverenosti, to pa je mogla storiti samo z masivno podporo jugoslovanskega zaledja.

*

O partijskem izenačevanju OF moremo torej govoriti kot o izvirnem grehu osvobodilnega gibanja?

S partijsko intervencijo je nastala usodna sprememba, ki je še danes politično vprašanje: ali naj se Osvobodilna fronta razvije v najvišjo demokratsko unijo, sposobno izvršiti vse reforme, ki bodo nujne v osvobojeni in suvereni Sloveniji, ali pa naj Osvobodilna fronta postane in ostane zgolj partijski instrument za izvajanje poljubnih družbenih in političnih načrtov. Osvobodilne fronte prvih dveh let obstoja ni mogoče primerjati z nobenim njenim poznejšim razdobjem, vsa so izraz zadrege. Dejstvo je, da je partija s svojim ekskluzivizmom pokopala pomen in moč Osvobodilne fronte, saj je prevzela njen celoten kader. Vendar se je s tem izpostavila kvarnim posledicam monopola, ki siromaši ustvarjalnost in vodi v enostranska in nekontrolirana dejanja.

*

Videti je, da si se Kardelju bolj zameril kot branilec OF kakor pa kot pristaš krščanskega socializma.

V že omenjenem spisu o Dolomitski izjavi neresnično trdi, da je nastala kot epilog raznoglasij med vsemi skupinami OF na eni strani in med menoj na drugi strani. Njegova trditev je potvorba, ki moram zoper njo protestirati z vso prizadetostjo. Res je, da sem se upiral partijskim mahinacijam v vojski in na terenu, vendar so se z menoj vred upirali tudi moji drugi tovariši, kajti početje partije smo imeli za nelojalno. Bil sem prepričan, da partija s svojo človeško nezrelim in stalinistično vzgojenim kadrom ni sposobna dobiti neposreden moralni stik z množicami in da nas more vse spraviti v položaj, kamor ji ne bi smeli slediti.

Od tistega hipa dalje, ko je Kardelj ugotovil, da ne bo mogel manipulirati z menoj, me je začel strašiti z deterministično oznako, da sem s svojim humanističnim pojmovanjem revolucije neogibno predestiniran za zbirališče reakcionarnih sil, pa najsi se bom še tako trudil, da bi ušel taki usodi. Ne vem kolikokrat sem v trdih pogovorih z njim in Kidričem slišal stavek: "Si že fejsť fant, ampak objektivno si nevaren." Stavek je postal

del partizanskega humorja, vendar mi ni bilo vseeno. Partijci so skrbno gojili svoj sum do mene. Še po vojni sem moral pred prvim ali razširjenim Izvršnim odborom OF po cele popoldneve sam proti vsem dajati odgovor za svoja javna in zasebna dejanja. Zakaj ta tortura? Zato, ker nisem zapustil en klerikalizem, da bi sprejel drugega. Krščanske avtentičnosti so se bali bolj kakor belogardizma.

*

In vendar si tudi ti, Edi, podpisal Dolomitsko izjavo.

Podpisal sem jo. Najprej zato, da bi preprečil sovražnosti med skupinami ter razdor v lastni skupini, predvsem pa zato, da bi onemogočil psihično in fizično nasilje nad nami. Podpisal sem jo potem, ko sem dosegel, da je skupina ohranila svoj nazorski značaj. Kar se mene tiče, sem se najlažje odrekel dotedanjemu političnemu značaju krščanskih socialistov, kar je bila glavna zahteva partije. Zakaj najlažje? Iz perspektive krščanske prihodnosti. Če smo bili krščanski socialisti že dobrih deset let protiklerikalno usmerjeni in če nam je klerikalizem pomenil nedopustno vmešavanje Cerkve v politiko, potem si v teh okoliščinah nismo mogli dovoliti snovanja nove krščanske stranke na Slovenskem. Upri pa sem se vehementno, ko je partija videla v skupini le megleni izraz prehajanja krščanskih množic na napredne družbene pozicije. Zagovarjal sem stališče, da nima nihče pravice ustvarjati politično enotnost tako, da nam odjemlje nazorski značaj in njemu ustrezno dejavnost, saj se naša organizacija ni ustvarila šele ad hoc v začetku upora, ampak pomeni formacijo, ki bo prerasla osvoboditev samo. Na ta obrazec smo se tisti večer zedinili, čeprav Kidrič in Kardelj nista pristala na to, da bi ta zaključek vnesli v besedilo izjave, češ da bomo to storili s posebnim aktom, ki do njega žal nikoli ni prišlo. Izjavo sem torej podpisal šele, ko sem dosegel, da si naša skupina ohrani kulturni značaj in specifične poveljne naloge med slovenskimi kristjani.

*

Dobro bi bilo, ko bi povedal, kaj je skupina krščanskih socialistov pomenila leta 1941?

Pomenila je idejno in akcijsko skupnost krščanskega delavskega sindikata, najagilnejšega v Sloveniji, katoliškega razumniškega kadra, ki je ob španski državljanski vojni izvršil ločitev duhov v reviji DOM IN SVET in ustanovil novo revijo DEJANJE, ter močnega akademskega naraščaja. To je bila združba ljudi, ki so razodevali močno medsebojno povezanost in javno iniciativo. Krščanski socialisti so na sestanku v Laškem leta 1940 dali prvo pobudo za ustanovitev enotnega in naprednega slovenskega gibanja, kar je neposredno vplivalo na samostojno delovanje slovenske komunistične partije. Naša formacija je bila najbolj odprta, saj smo se izrekli za nestransko politično tvorbo, ki naj bi brez ozira na svetovni nazor združila Slovence v boju za dosego narodne

suverenosti, njej ustrezne državnosti in novega družbenega reda. Kot kristjani pa smo interno pomenili človeško poglobitveni in duhovno očiščevalni proces v obstoječem slovenskem katolištvu. In glej, prav ta duhovna prvina je pokazala tudi zdaj, sredi vojne, svojo moč in nas s svojo nespremenljivo vsebino rešila prek narodnoosvobodilnega okvira.

*

Kako je nastal pred vojsko stik med krščanskimi socialisti in med komunisti?

Že prve mesce okupacije smo bili med prvimi pobudniki spoznanja, da odrešilna parola ni v čakanju, ampak v akciji. Konservativni del katoličanov se je odločil deloma za sodelovanje z okupatorjem deloma za vegetiranje in pričakovanje pomoči od zunaj. Tudi komunisti so mirovali. Še v pogovorih so se obotavljali, trpeli so pod težko travmo. Njihovo veliko upanje je bila Sovjetska zveza, ta pa je leta 1939 sklenila s Hitlerjem nenapadalni pakt, povrh pa je še leta 1940 brez vojne napovedi napadla malo Finsko in doživela neuspeh. Tudi društvo prijateljev Sovjetske zveze je ohromelo. Tesnoba komunistov pa se je sprostila 22. junija, ko je Hitler nenadoma napadel Sovjetsko zvezo.

Položaj na svetu se je mahoma spremenil. Naša skupina je prejela izjavo slovenske komunistične partije, da je tudi ona pripravljena na odpor in vstajo. Protiimperialistična fronta, ki so jo komunisti organizirali po nemško - sovjetskem paktu in je zato životarila, se je zdaj brez nekega posebnega akta spremenila v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Tako so sklenili predstavniki treh skupin, ki so s tem postale temeljne: komunistična partija, krščanski socialisti in levi sokoli. Za cilj smo si postavili osvoboditev Slovencev na vsem njihovem jezikovnem področju in njih združitev v enotno in neodvisno telo. Vso pomlad in poletje so ta proces spremljali intenzivni pogovori med komunisti in krščanskimi socialisti. Takrat je obstajala med nami najtesnejša bližina. Sovjetska travma je pozitivno vplivala na komuniste, postali so samostojnejši, čutili so človeško potrebo, da se odpro in se naslonijo na medčloveško strukturo.

*

Edi, po vseh svojih predvojnih izkušnjah, posebno po svojih člankih v DEJANJU, si se jasno zavedal komunističnega pojava. Zakaj si se kljub vsemu odločil za sodelovanje z njimi?

Težišče prvih dni okupacije ni bilo v razpadu kraljevske Jugoslavije, ampak v okoliščinah človeškega odprtja. Strahoviti in sramotni vojni poraz Jugoslavije smo si skušali zravnati z odkritjem skupnega tragičnega doživljanja. Nemir nas je grabil le prve dneve, ko smo gledali navzočega okupatorja. Kaj hitro pa smo spoznali, da se nam začenja zgodovinski položaj predstavljati in naravnost ponujati kot prilika, ki smo včasih o njej sanjali. Tiste dneve smo se ovedali, da je pred nami

nekaj, kar so pričakovali rodovi. Prilika nam je noč in dan govorila: zdaj lahko vsi skupaj začnemo novo življenje, zdaj ga lahko začnemo od samega začetka, mi, ki pripadamo temu rodu in ki je od nas odvisna prihodnost Slovencev. Napočila je ura obiskanja in mi smo jo razumeli. Niti pogled na zasedeno in upokorjeno Evropo nas ni mogel zadržati v razvijanju upanja na veliko prihodnost. In tako smo postali v zasedeni Evropi prvi narod, ki se je začel takoj po okupaciji oprijemati misli na načrtno akcijo.

Vedel sem, da tvegam usodno igro. Vedel sem, da je razlika med nami, spontanimi uporniki, in med njimi, profesionalnimi revolucionarji, prevelika. Zame so bili tedaj pomembni ponočni razgovori s Kidričem, on je skušal nekomunista bolje razumeti od Kardelja. Rad bi razčistil pojma osvoboditve in revolucije, določil odnos med temeljnimi skupinami, čeprav smo se zavezali, da bodo vse tri skupine odločale skupno, z enako težo in brez skritih manevrov. Kljub temu bi rad stopil na trdnjše tlo in se čimbolj približal partijski notranjosti. Skoraj dva meseca je trajal v meni nevidni boj med mojo osvobodilno ekstazo in med treznim pogledom v prihodnost. Toda najsi sem se še tako treznil v svojih mislih, življenje okrog mene je drlo vedno hitreje. Na koncu je v meni zmagalo spoznanje, da je treba tako razgibane zgodovine udeležiti se tam, kjer je najbolj vroča in odločujoča, najbolj preoblikujoča se in neposredna.

Tedaj še nisem vedel, da sem se pravilno odločil, to mi je prišlo v zavest šele nekoč pozneje v nočnem razmišljanju. Takrat sem zagledal zelo razvidno svojo vlogo medija. Osvobodilna fronta je v svojem Izvršnem odboru najbrž res potrebovala človeka take sorte, razmišljujočega, nezadovoljnega, skoraj nergaškega, obenem pa pohlepnega po resnici in navdušenju. Vedno sem moral in mogel izreči tovarišiji tisto, kar je bilo najbolj nevarno, sumljivo, negotovo, obenem pa pozabljeno in brezpogojno. Tudi Kidrič in Kardelj sta mi znala odgovoriti milo za drago. Tako smo si sredi velike zgodovine znali izreči svojo jezo in strahove, skrbi in zadovoljstva. Komunisti so potrebovali mene, jaz pa sem potreboval nje. Najbrž je bilo moje partizansko življenje kljub strahu in obupu srečno.

*

Ob tvojih besedah čutim, da je osvobodilno izkustvo bilo zate pravzaprav del krščanskega izkustva.

Da, kakor je krščanski nazor pogled na celotno resničnost, tako se moje človeško izkustvo tako rekoč docela pokriva z mojim krščanskim izkustvom. To spoznanje mi torej pravi, da je krščansko izkustvo izrazito človeško izkustvo. V partizanih sem doživel nekaj podobnega kot Bonhoeffer skoraj ob istem času v nacistični ječi, ko je zapisal: "Kristjan ni homo religiosus, temveč človek sploh." Religioznost je do te vojne veljala za sakralno občutje, ki se je širilo v prid pasivnega kulta in v škodo celostne človečnosti. Ko pa je začela na kristjane apelirati zgodovina kot enotno napredovanje človeštva, je začela hkrati ugašati dvojnost svete in posvetne zgodovine.

Verujoči človek si je naenkrat znal osvobodjenje razložiti in doživljati kot odrešenje. Nezrelost slovenskega krščanskega prostora je hotela, da smo to potrebo čutili zaenkrat le kristjani laiki. Zato lahko mirno govorimo o osvobodilnem izkustvu slovenskega kristjana ali o krščanskem izkustvu človekovega osvobojevanja. Naš upor zoper reakcionarni fašizem je vseboval tudi upor zoper paternalizem Cerkve, da ne govorim o odporu zoper partijski paternalizem.

Bili smo med prvimi kristjani v Evropi, ki smo tvegali razširitev pojma o krščanski ljubezni do bližnjika na slehernega bližnjika in utemeljili verovanjsko zemeljskost kot duhovni dialog.

*

Vrniva se v dobo, ki je sledila Dolomitski izjavi. To je bila doba, ko je partija prevzela vodstvo osvobodilnega boja, na znotraj pa je začela izvrševati družbeno revolucijo.

Kar se mene tiče, se kljub Dolomitski izjavi v meni pravzaprav ni nič bistvenega spremenilo. Odgovornost me je skupaj z drugimi nepartijci še naprej vezala. Angažiral sem se v predstavnem prostoru in se oprijemal dela, kjer mi je bilo dano, vse drugo bi bilo od hudega. Objavljeni zapisi pričajo, da sem na tovarišili opazil neprijetno spremembo. Pravkar omenjeni partijski paternalizem je začel širiti pogubno okužbo, nepartijci so zlahka postali partijci ali pa so se čutili odvezane od dosedanje odgovornosti. V precejšnjem številu tovarišev je zavladalo duševno udobje. Kidriča sem opozarjal na ta pojav in mu kazal na sodobno zgodovino, kjer so se vsi fašizmi doslej porajali kot izraz utrujenosti množičnega človeka, kot želja po razbremenitvi javne odgovornosti, kot klic množic po ekskluzivni stranki ali po močnem voditelju. Tako sem opozarjal Kidriča, da se pojavljajo med partijci posamezniki, ki že zdaj osvobodilno zmago vežejo z nepojmljivim radikalizmom, predvsem z izbruhom uničevanja in osebnega maščevanja. Govoril sem mu, da je revolucija le takrat avtentična, kadar se dobro pripravljena in smotrno vodena izvede kot izraz discipliranega ljudstva. Pozival sem ga, naj se zaveda, da partija pripravlja revolucijo v Srednji Evropi in da je od njene skladnosti z našim človekom odvisna izvirnost sleherne druge revolucije v ostali Evropi. Na Kidriču sem videl, da me je začel poslušati vedno bolj raztresen in nevoljen.

Partija je sklenila, da se me odkriža. Prišlo je do prvega sklepa za mojo postopno destitucijo. Toda načrt komunistov, da bi odšel na prvo zasedanje AVNOJ v Bihač in ostal v Bosni kot eden izmed podpredsednikov te ustanove, je zaradi pete ofenzive spodletel. Zato so me na drugem zasedanju AVNOJ v Jajcu izvolili za člana začasne jugoslovanske vlade. Takrat sem dejansko ostal na jugu, doživel mnogo čistejše partizanstvo od slovenskega, prestal nemški desant na Drvar in obe zadnji nemški ofenzivi z angleško rešitvijo v Bari in na Vis. V Slovenijo sem se smel vrniti šele leta 1946, po dveh letih in pol. Takrat ko so si tovariši uredili Slovenijo po svoje.

V tvoji odsotnosti se je v Sloveniji najbolj razvila bela garda. To sovpadanje je seveda naključno, vendar je moralo usodno vplivati nate.

Bela garda kot oborožena organizacija slovenskih kristjanov, ki naj z okupatorjevo pomočjo nastopi zoper Osvobodilno fronto in vse sile, ki se bojujejo zoper fašizem in nacizem, je docela abnormalen pojav slovenskega klerikalizma. To je pojav, ki ga osvobodilni kristjani še posebej ne moremo oprostiti kristjanom kot branilcem starega reda. Kristjana si lahko zamišljam na vsaki točki zgodovine, ki se odpira, ne morem pa si ga zamisliti tam, kjer se stvari zapirajo. Če se klerikalni voditelji niso strinjali z načrti osvobodilnega gibanja, bi morali mirovati, izstopiti iz zgodovine ali se posvetiti študiju človekovega odrešenja, če že niso mogli okrepiti skupnega in enotnega osvobodilnega gibanja, nikoli pa niso smeli storiti tako poganskega koraka. Sram nas je bilo takrat, da med katoličani Ljubljane ni bilo niti ene jasne in pogumne osebnosti, ki bi se ovedla grozovite logike, ki je vsak tak poskus vodila naravnost v naročje okupatorja. Povrh se nihče med njimi ni ovedel druge strani iste logike, po kateri se je bela garda za partijo pojavila kakor naročena, saj so komunisti z njo dobili na zgodovinski šahovnici tistega partnerja, ki so ga za državljansko vojno potrebovali.

Naj povem na glas, da so dnevi, ko se je pojavila bela garda, bili moji najbolj črni dnevi. Na obrazih partijcev sem spoznaval radost nad tako pravšnim in cenenim pojavom svojega pravega nasprotnika. Jasno je, da je sodba nad tako imenovano krščansko inspiracijo belih gardistov vplivala nujno tudi na vrednotenje krščanstva nas, krščanskih socialistov. Tisti hip smo postali tako rekoč manj uporabno zgodovinsko gradivo, zaradi sumljivega krščanstva seveda, ki more ohraniti dve na zunaj tako različni človeški formaciji. Partiji je bela garda služila kot integracijsko sredstvo, nam osvobodilnim kristjanom pa je z belo gardo začela groziti dezintegracija.

*

Tako se je torej med Slovenci začela prava državljanska vojska.

Da, med nami se je odprla najhujša vojna, bratomorna vojna, in partija je mogla zdaj seči po svojem nesrečnem klasičnem vzorcu, ki smo se ga najbolj bali, da bi z njim v Srednji Evropi ponovila svojo revolucijo. Državljske vojne ni mogel nihče več ustaviti, čeprav na partijski strani o njej nihče ni smel govoriti. Tito je po VJESNIKU (24. maja 1972) to potrdil tudi za Slovence, ko je govoril o razmerah v ostali Jugoslaviji: "Slično je bilo i u Sloveniji. Bio je to, dakle, gradjanski rat. No o tome nismo htjeli govoriti u toku rata, jer nam to ne bi koristilo." Slovenija je postala prostor najhujšega prelivanja krvi, izgubam vojaških operacij so se pridružile vedno pogostejše likvidacije v osvobodilnih vrstah.

Zadnji dve leti vojne in prva leta po vojni so slovenski komunisti zvesto posnemali sovjetske metode in

stalinistično prakso. Po vojni je bila Jugoslavija izven ZSSR najbolj stalinistična država. Nesrečna olajševalna okolnost marsikaterega partijca je bila - kakor sem že omenil - človeška nezrelost. Marsikak nadarjen mladi človek se je takrat za vse življenje obremenil s težkimi dejanji zoper biližnjika. Toda, to ni le breme posameznikov, to je breme eksaltirane vizije. Kadar se neka zgodovinska izvidnica razglasi za edino zveličavno poslanstvo, mora na tej poti do konca svoje kalvarije.

*

Kdaj si zvedel za pokol domobrancev?

Razmeroma pozno, poleti leta 1946, ko sem se z družino vrnil iz Beograda. Novici nisem mogel verjeti. Začel sem preverjati njene prvine, toda vsa pota do resnice so bila hermetično zaprta, niti velika večina komunistov ni vedela zanjo, kaj šele ostali državljani. Nekdo mi je v nabiralnik vrgel kopijo pričevanja enega izmed rešencev iz Roga. In ko sem si bil kolikor toliko na jasnem o dogodku, sem prosil predstavnike CKKPS za sestanek. Nihče ni slutil, kaj me teži. Vedel sem le, da moram pri priči odstopiti in se odrešiti vseh funkcij, če je podatek točen.

Do srečanja s predstavniki CK je prišlo 4. oktobra 1946 in se je nadaljevalo še naslednji dan, kajti najprej smo govorili o neznosnem kmečkem položaju in o ogražanju Cerkve ter klera, šele drugega dne o domobrancah. Povedal sem jim, da želim od njih jasnega in odkritega odgovora na vprašanje o usodi domobrancev, ki so jih Angleži vrnili kot vojne ujetnike, kajti od njega je odvisno moje nadaljnje sodelovanje. Ozračje je bilo mračno. V Ljubljani sta še vedno učinkovala Kidričev odhod v Beograd in nastop novega predsednika Marinka, proces zoper nadškofa Stepinca je še zvenel, prav tako moj nastop na zasedanju SNOS 9. septembra. Nerazpoloženje zoper mene je raslo po vrnitvi iz Sovjetske zveze, zamerili so mi nekatera predavanja o tem potovanju. pričakoval sem torej odkrit in krut odgovor.

Toda glej, vsi sogovorniki so me vztrajno in zgovorno prepričevali, da sem napačno infomiran, češ da so domobranci v prevzgjajališčih, da jih bodo le počasi spuščali na domove, voditelje pa kaznovali, kakor kdo zasluži. Ko pa so se izgovorili in zapazili moje olajšanje, so se hoteli rafinirano poigrati z menoj. Začeli so se mi suvereno čuditi, češ ti bi se najbrž celo veselil tega, če bi jih pobili, ti si po vsej priliki to celo želiš. In resnično sem se čutil osramočenega spričo njihovega soglasnega in lahkega odgovarjanja, sam pri sebi pa sem hvalil Boga, da me jerešil bremena.

Toda glasovi o pokolu domobrancev so se začeli še vztrajnejše širiti. Zdaj sem imel v rokah že več izpovedi tistih, ki so se rešili iz pekla. Zdaj sem sklenil naravnost odstopiti, toda mojo demisijo je preprečila nenadna izjava kominforma, ki je postavila na kocko obstoj Jugoslavije. Moj odstop v takšnem ozračju ne bi bil pošten, sklenil sem počakati na čistejši čas. Nekam podobno so morali govoriti o meni tudi oblastniki. Vedeli so, da mi resnice ne bodo mogli dolgo prikrivati. Zato

so sklenili, da ne počakajo na mojo demisijo, ampak se me prej oni osvobodijo.

*

A izbrali so nenavaden način, obsodili so te bolj kot književnika kakor pa kot politika.

Hoteli so me prizadeti tam, kjer bi me najbolj bolelo. Z uspešno objavo "Tovarišije" in novel "Strah in pogum" so se vznemirili, v obeh delih so zaslutili nevarne kvalitete. Kardelj in Kidrič sta me osebno opozarjala na preveliko svobodnost mojega izražanja, na pohujšljivo vsebino in na premoč artizma. Ker sem napovedal še drugi del partizanskega dnevnika, so si izbrali novele za svoj kritični cilj. Dva mesca po izidu "Strahu in poguma" so - kakor veš, ker si se spoprijel z mojimi napadalci - v vseh časnikih Slovenije organizirali spektakularno demonstracijo zoper mene, politično negativnega pisatelja, ter aktivistom vse Slovenije položili na jezik zahtevo po mojem odstopu. Nihče si ni bil na jasnem, za kaj gre, niti književniki niti gasilci niti ženska društva, in vendar so morali vsi pošiljati brzojavke ali pisma z zahtevo po mojem odstopu. S pavšalnim obsojanjem dela, ki velja danes za prelomno mejo med socialističnim realizmom in med sproščenejšim načinom pisanja, so nazadnje izsilili moj odstop in me zgolj s politično definicijo brez sodnega akta vrgli v pogrez zgodovine, kjer sem moral breniti deset let nekakšne samice, saj so mi hkrati odvzeli pravico do objavljanja.

*

Kaj bi bilo po tvojem potrebno storiti glede na neza-
slišano usodo domobrancev?

Predvsem si jo moramo vzdigniti iz zanikanja v javno priznanje. Vzdigniti si jo moramo iz potlačene in po-
habljene zavesti v jasno in pogumno zavest. Odgovorni ljudje nam morajo razložiti, kako je mogla osvobodilna zmaga spočeti iz sebe tako ostudno bojazen pred nasprotnikom. Povedati nam morajo, kako more odgovornost do zgodovine odvezati od odgovornosti do človeka? Toda kako naj se približamo demonu uničevalcu, da ne zadivja znova? Edino tako, da mu zatrdimo, da ni nobene veljavne teorije, ki bi pavšalno določala žrtve svetovno-zgodovinskega poslanstva in abstraktno razpolagala s smrtjo sočloveka. Gre torej za javno priznanje krivde, ki se tiče nas vseh. Tako dolgo se ne bomo znebili preganjavnice in more, dokler javno ne priznamo svoje krivde, svoje velike krivde. Brez tega dejanja Slovenci ne bomo nikoli stopili v čisto in jasno ozračje prihodnosti.

O "Deklerikalizaciji" in "evangelizaciji" je 6. maja predaval v Ljubljani mariborski pomožni škof dr Grmič. Daljše poročilo o zanimivih izjavanjih je 18. maja prinesla DRUŽINA. Poskušali bomo o tem poročati v junijski številki.

Po 18 letih izključno popoldanskega pouka v tuji gimnaziji, je celovška slovenska gimnazija končno dobila streho.

Na koncu se pomudiva še ob članku, ki ga je objavilo DELO za tvojo obletnico, saj te je z njim utesnilo v kardeljevske formule.

Članek resno ugotavlja, da je za moje delovanje značilno dejstvo, kako sem se "do vojne oslanjal predvsem na krog katoliških izobražencev, medtem ko so bili množična osnova gibanja krščanskih socialistov delavci, vključeni v krščansko socialistično sindikalno organizacijo." Odgovoriti moram, da je dejansko res oboje, najprej dejstvo, da sem spremljal miselne pobude raznih krščanskih mislecev, kakor so se osvobajali konservativnih in klerikalnih vezi, potem pa je res tudi dejstvo, da sem bil khrati že kot študent ljubljanske univerze vključen v gibanje slovenskih krščanskih delavcev, posebno pa njihovega naraščaja. Bil sem med ustanovitelji in sodelavci Krekove mladine in mesečnika OGENJ, predaval sem jim od Jesenic do Kočevja, od Maribora do Ljubljane, udeleževal sem se vseh pomembnih posvetov v Delavski zbornici in vseh procesov, ki so oblikovali strukturo krščanske levice na Slovenskem. Tudi tokrat se komunistom ni posrečilo, da bi me prikazali kot samotnega intelektualca, ki nima pojma o družbenih vprašanjih. Druga člankarjeva teza pravi, da sem bil "utesnjen (sic!) v pluralistične koncepte" in da zato nisem sprejel poti v socialistično družbo. Resnica pa je, da noben pluralizem ne utesnjuje in da me pluralizem posebno takrat ni utesnjeval, ko sem pomagal ustanavljati koalicijsko Osvobodilno fronto. Socializem kot družbeno smer pa sem sprejel dosti prej, preden sta ga Kardelj in Kidrič.

Največjo potvorbo pa si je dovolil časnikar s trditvijo, da sem bil "privrženec teze, naj se revolucija izvede v človekovi notranjosti," češ "da bi to lahko imele za posledico nenasilno spremembo družbenih odnosov." Kako mi more manipulant vreči za mojo sedemdesetletnico v obraz tako očitno neresnico? Tega nisem nikjer in nikoli niti izrekel niti zapisal niti je to sploh kdaj bilo moje prepričanje. Če bi bilo to moje resnično prepričanje, ne bi mogel napisati španskega dnevnika niti ne bi imel v beli unionski dvorani znamenitega predavanja o zloglasni paroli antikomunizma, ki ga niti škof dr. Rožman ni mogel prepričati, niti ne bi nikoli odšel v partizane in ne bi nikdar napisal svojih partizanskih dnevnikov, ki jih je ubogi časnikar s svojimi prišepetalcami vred pozabil prebrati, preden se je lotil obletniškega članka. Nikoli nisem spremenil stališča, da je za obvladovanje imperializma in fašizma in raznih družbenih reakcij nujno potrebna razredna in vseljumska sila. Vprašanje je le, ali se ekskluzivni avantgardisti razrednega boja zavedajo, da mora razredni boj nositi v sebi jasno razvidno etiko, sicer se revolucija zmaliči v banalno in poniglavo manipulacijo.

'Ne damo se preštevati' in 'Nismo številke, temveč ljudje' je med drugim pisalo na transparentih na mogočni manifestaciji v Pliberku na Koroškem, kateri je prisostvovalo nad dva tisoč Slovencev. Proslavljali so tridesetletnico zmage nad fašizmom in dvajsetletnico podpisa avstrijske državne pogodbe. 25. maja so koroški Slovenci znova izjavili,

Tvoja zadnja misel, Edi, je vredna premisleka. Menim, da bi jo bilo treba razširiti, se ti ne zdi?

Po Marxu zgodovina ne pripada več naravi, ampak postaja kultura, to pa pomeni, da se v njej naseljuje zavest, ki v skladu s svojo bitjo obvladuje vse družbene procese in jih spreminja. To se pravi dalje, da ekonomski motivi sami zase ničesar ne pojasnjujejo, kajti sicer bi bil to ali oportunizem ali stalinizem. Pozitivisti med marksisti (in teh je veliko prav med voditelji) ne razumejo, da je treba dejstva razlagati in s tem transcendirati, kakor pravi Lukacs, ki dodaja, da danes ni marksizma, ki bi znal analizirati vso družbeno celoto, njen slog, gibanje in nepredvidene pojave, predvsem pa si ne zna ustvariti metodo, ker danes pač ni veljavne marksistične teorije. Marksisti so se namreč danes omejili na ponavljanje že znanih tez, ne znajo pa več določati novih dogodkov v sodobni zgodovini in razčlenjevati tako imenovana spontana gibanja. Najrajši se predajo abstraktnim načrtom, ki povzročajo anarhijo, in z njim kar naprej povečujejo birokratizem. Zato dobiva vedno bolj javno obliko funkcionalizem, ki bi dialektično pojmovanje družbenih procesov rad speljal pod izključni vidik uspešnosti in koristi. Odtod beg v papirnato utopičnost.

ŠVICARJI O JUGOSLAVIJI

NEUE ZUERCHER ZEITUNG je 13. maja objavila sledeči dopis z Dunaja pod naslovom "Planska nasprotja v Jugoslaviji":

Živčnost v partijskem vodstvu: Seja jugoslovanskega partijskega predsedništva, ki je pravkar bila v Beogradu, kaže na živčnost v partijskem vodstvu zaradi nezadovoljivega stanja gospodarstva. Član prezidija Doronjski je odkrito izrazil, da se jugoslovansko gospodarstvo razvija precej v nasprotju z resolucijami, ki jih je partija sprejela v tem pogledu. Gospodarske organizacije se očitno ne ravna po njih ali se po njih ravnati ne morejo. Odstopanja od določene smeri se kažejo predvsem v zunanji trgovini in v cenah, kjer so rezultati slabši kot pričakovano. Na splošno je mogoče ugotoviti negativne pojave v vsem gospodarstvu. Problem likvidnosti podjetij spet trka na vrata.

Inflacija in brezposelnost: Kako zelo je zaskrbljenost partijskih voditeljev politična, je videti iz izjav Doronjskega, po katerih bi prebivalstvo lahko začelo verjeti, da jugoslovansko samoupravljanje ni sposobno, rešiti gospodarskih problemov. Domnevati smemo, da je beseda samoupravljanje tu uporabljena namesto besede partija. Partija se je namreč pred nekaj meseci odločila, da bo reševala zapletene probleme z resolucijami, ki bodo obvezne za komuniste, ki vodijo podjetja. Čeprav na zasedanju prezidija niso imenovali nobenih števil, povzročajo skrb predvsem presežek uvoza, galopirajoča inflacija in brezposelnost. V številnih referatih je bilo rečeno, da očitno "liberalistični" in "birokratski" elementi poskušajo sabotirati odločbe partije. Take trditve imajo namen odvrniti odgovornost partije.

da se avstrijske oblasti zastonj trudijo, da jih potujčijo.

Dolgovezno samokritiko izpoveduje v ljubljanskih NAŠIH RAZGLEDIH (št. 6) France Klopčič, ki je po letu šestdeset prevajal dela Solženicina v slovenščino. Sedaj Klopčič roteče zagotavlja, da gre za "dva Solženicina," Prevajalec se mora očitno opravičiti, da je šel prevajati lani izgnanega ruskega pisatelja, ker da se je namreč nekaj zgodilo:

Odkar je bil Solženicin februarja 1974 izgnan iz Sovjetske zveze in se je naselil v Švici, se je začel družiti z ljudmi mednarodne reakcije. V reviji KONTINENT, ki jo je ustanovil skupno z Vladimirom Maksimovim, je dal prostor ruskim belim emigrantom in madžarskemu kardinalu Mindszentiju, tudi Milovan Djilas je dobil prostor v njej. Na straneh revije se razlegajo glasovi za rušenje družbenega reda v socialističnih državah, to se pravi glasovi antikomunizma. Solženicin jih spremlja s presojami, da je treba ustvariti krščansko družbo, "v kateri bodo vsi ljudje dobri".

Posebno preseneča (razvija svoje misli Klopčič), da se je Solženicin združil z rusko belo emigracijo. Ta emigracija... izdaja v Zahodni Nemčiji revijo POSEV, kar v prevodu pomeni setev... Na prvi strani te revije smo lahko sedaj videli sliko Aleksandra Solženicina z raven slike belega emigranta in pod njo pojasnilo o Solženicinovem programu "nrvast vene revolucije". Nrvastvena ali kakršnakoli (pojasnjuje Klopčič) - si očitno mislijo zahodni reakcionarji - samo da bi bila revolucija, to se pravi sprememba oblasti v deželah socializma, njen odhod v roke pregnanih meščanskih razredov..

Ti (politiki hladne vojne, glasniki protikomunizma) so izrabljali primer ruskega pisatelja, pojasnjuje nadalje Klopčič, da bi očrnili Sovjetsko zvezo in socializem sploh. Iz teh izrazito političnih pobud, da je vzklik tudi sklep o podelitvi Nobelove nagrade Solženicinu. In da Solženicin te nagrade sploh ne bi bil prejel, če ne bi desničarske sile računale na njen protisovjetski učinek. (Menda je sedaj le znano, da podeljujejo Nobelovo nagrado "desničarske sile", toda zakaj jo je potem prejel tudi bosanski pisatelj Ivo Andrić in je ni zavrnil in uradni Beograd ni imel prav nič proti).

"Otočje Gulag" da je enostransko, namenoma, spremljajo ga protisovjetski komentarji... Sicer ni opaziti očitnih laži ali izmišljotin... Skrbno da beleži vsak zgrešen korak milice.. znane pod imenom Čeka.. Nikjer na prebranih straneh, da, ni niti enega primera, kako so bili ravnali beli generali in tuji interventni.. Znano da je, da je sovjetska oblast zmagala od Dnjepra do Tihoga oceana v kratki dobi od novembra 1917 do februarja 1918 in da pri tem v pretežni večini ni bilo prelito skoraj nič krvi. Številne žrtve da so začele padati šele z ustajo protirevolucionarnih generalov in z vdori angleških, francoskih, ameriških (to je nekaj novega, op.p.) in japonskih vojsk.. Mar ni upravičena sovjetska oblast, ki jo je odobrvala velika večina ljudstva, da se brani

pred sovražnikom, tujim in domačim? (Zatrjuje Klopčič).. Tako prihaja Solženicin v navzkrižje z zgodovinsko resnico. Na boljševisko partijo in Lenina da vali krivdo za obrambne ukrepe zoper kontrarevolucijo. Klopčič seveda računa s tem, da v Sloveniji "Otočja Gulag" niso brali in zato hkrati priznava Solženicinu resničnost, a obenem potvarja ("Številne žrtve so začele padati šele...), kajti Solženicinovi spisi pričajo drugače: Tako pravi Solženicin na strani 37 "Otočja Gulag" (založba Scherz Zuerich 1974), da je eden prvih udarcev zadel kadete, ki so bili pod carji revolucionarni kvas, pod diktaturo proletariata - reakcionarni. Bili so razglašeni za izobčence in aretirani (konec novembra 1917). A li pa to, kako je Lenin 7. do 10. januarja 1918 objavil članek o očiščenju ruske zemlje od "vse golazni": "V kateri četrti velikega mesta, v kateri tovarni, v kateri vasi.. ni saboterjev, ki se imenujejo intelektualci?" (Lenin, Polnoe sobranie sočinenij - Zbrana dela - 5. izd. zv. 35, str. 204)....

Ne glede na te potvorbe, Klopčič čuti, da lahko takole zakliče Solženicinu, ko poprej pove, da je bil sam nekaj let prej, ko je prevajal, v taborišču in se ni odpovedal svojim življenjskim nazorom.. ampak se zavestno odločil zanje iz globjih, obćih spoznanj o družbenem razvoju in o nujnosti revolucionarnih sprememb družbe: "Aleksander Isajevič ! Nisem klonil kakor vi. Nisem podpisal, česar so me po krivem dolžili, kakor ste vi po aretaciji priznali svojo krivdo.. Nikakor nisem zavrgel marksističnih nazorov in idealov komunizma. Po svojih močeh delam še zdaj za njihovo utrditev in za njihov triumf. Zaradi napak stalinizma ne gre zavreči socializma kot nove družbene ureditve. Tudi najslabši socializem je več vreden od najboljšega kapitalizma." (Te besede seveda veljajo Solženicinu, o katerem dvomim, da bere ljubljanske NAŠE RAZGLEDE. Zadnji stavek je že popolnoma infantilni). Kljub vsemu takemu zanosnemu klicu o svojih nazorih, pa si Klopčič ne more kaj, da ne bi našel grešnega kozla za dejstvo, da se poprej ni videlo, v kakega drugega Solženicina se bo ruski pisatelj razvil. Grešni kozel so znova krščanski socialisti s svojo revijo PROSTOR IN ČAS, o kateri da se lahko vprašamo, zakaj je priobčevala le podatke o temnem življenju v Sovjetski zvezi? Zakaj da ni beležila še bolj (sic!) trnove poti mnogih duhov kulture na Zahodu, na primer smrti čilskega pesnika in komunista Pabla Neruda, žrtve vojaške hunte? Mar ta enostranost ne sili k sklepom o določeni ideološki usmerjenosti?

Tako človek, ki se je šele malo poprej postavljaj, da "ni klonil in ni podpisal" kaže v isti sapi na grešnega kozla in to za deset let nazaj. Večjo zmedenost ali hipokritstvo bi si komaj predstavljaj. In prav to vzbuja skrb in postavlja vprašanje, na kakšno daljavo je bila dirigirana?

I. S.

Iz Ljubljane smo zvedeli, da so komunistične oblasti odvzele potni list Edvardu Kocbeku, kot maščevanje nad njegovim intervjujem, ki ga je dovolil Borisu Pahorju. Tako se maščuje mogočna oblast...

Od meseca do meseca

Tito na Poljskem

Tito je 10. marca odpotoval na Poljsko na pogovor s prvim sekretarjem poljske partije Edwardom Gierekom. Priletel je v Rzeszowo na jugovzhodu Poljske in prebil štiri dni v Harlamovu, lovišču v nacionalnem parku. Na večerji 10. marca je Gierek v zdravici omenil "odločilno vlogo Sovjetske zveze in osvobodilno poslanstvo Rdeče armade" ter pripisal popuščanje napetosti "dosledni miroljubni, z novimi pobudami vedno bogati politiki Sovjetske zveze, ki jo velikopotezno uresničuje naš skupni tovariš Leonid Brežnjev. Poleg socialističnih sil in v sodelovanju z njimi imajo v tej veliki dejavnosti pomembno vlogo tudi neuvrščene države, med katerimi aktivno in s pridom delujejo socialistična Jugoslavija".

Tito je v odgovoru ne zdravico dejal, da so dosegli napredek v sodelovanju med državama in partijama, ter poudaril, da so bili ti uspehi "možni ravno zato, ker naše sodelovanje temelji na načelih enakopravnosti, medsebojnega spoštovanja in zaupanja, kakor tudi upoštevanja specifičnosti notranjega razvoja in mednarodnega položaja dveh držav." Glede položaja v svetu je Tito rekel, da "bi bil še dosti slabši, če se socialistične, neuvrščene in druge miroljubne države ne bi tako zelo angažirale."

Ob koncu obiska so 13. marca objavili skupno sporočilo, v katerem so hvalili dvostranske stike. Ob preučevanju mednarodnega položaja "sta obe strani pozitivno ocenili krepitev procesa popuščanja napetosti na svetu, poudarili sta prispevek socialističnih, neuvrščenih in drugih držav ter naprednih in miroljubnih sil pri tem procesu." Zavzeli sta se za mednarodna gospodarska razmerja na pravičnejši osnovi. Menili sta, da "so realne možnosti" za "hitrejši in uspešnejši" sklep evropske konference o varnosti in sodelovanju na najvišji ravni. Prepričani sta, "da sta mir in varnost na svetu eno in nedeljiva ter da ima razvoj v Evropi velik pomen za skupne mednarodne odnose in gibanja na svetu" in sta poudarili "povezanost miru in varnosti Evrope s stanjem na sosednjih območjih, vključno s Sredozemljem." Glede Cipra, Bližnjega vzhoda, Vietnama in Kambodže so v skupnem sporočilu ponovili stara stališča.

Tito z Etiopci

V začetku marca se je v Jugoslaviji mudila delegacija etiopskega začasnega vojaškega sveta, to se pravi vlade, ki je zavrгла cesarja Haile Selassija. Pogovarjala se je z jugoslovanskimi voditelji in jo je 1. marca sprejel tudi sekretar za narodno obrambo Nikola Ljubičić, ki jim je verjetno ponujal, naj kupijo jugoslovansko orožje in pošljejo gojence v jugoslovanske vojaške akademije. Tito je Etiopce sprejel 4. marca v Beogradu. Naznanjeno je bilo, da se je z njimi "zadržal v daljšem prijateljskem pogovoru," ni pa bilo rečeno, če jih je vprašal, kako se počuti njegov stari prijatelj in neuvrščeni soborec, odstavljeni cesar.

- / -

Tito strelja medvede

Proti koncu marca se je Tito mudil v Bugojnu v Bosni, kjer je 22. marca ustrelil orjaškega medveda, pet dni kasneje pa še enega. Tam je gostil tudi finskega predsednika Urha Kekkonena, ki je ves svoj neuradni prijateljski obisk od 21. do 25. marca prebil v Bosni in Hercegovini. S Titom sta se predvsem pogovarjala o pripravah za sklepno fazo konference o evropski varnosti in sodelovanju.

Palme v Jugoslaviji

Predsednik švedske vlade Olof Palme je bil na uradnem obisku v Jugoslaviji od 16. do 18. marca. Tito je zanj priredil kosilo 17. marca v Belem dvoru v Beogradu. V zdravici na kosilu je Tito dejal, da "redko srečamo gosta, s katerim tako hitro najdemo skupni jezik. Vedno smo v Švedski videli državo z visoko kulturo in visokim standardom, razvito državo, v kateri je našlo delo tudi veliko naših ljudi. Med našima državama nikoli ni bilo kakih problemov, ki bi onemogočali, da bi se medsebojni odnosi razvijali v skladu z željami naših narodov." V izjavi za švedsko televizijo je Tito povedal, da sta se pogovarjala "o najpomembnejših mednarodnih problemih," na prvem mestu o evropski varnosti in pripravah za sklepno fazo konference, pa tudi o Bližnjem vzhodu in Cipru, o neuvrščenih državah in energetski krizi. Draga nafta je prizadela obe državi, "vendar smo se zedinili, da imajo države, ki so lastnice takih bogastev, tudi pravico, da z njimi same razpolagajo," je rekel Tito na švedski televiziji. Palme se je pogovarjal tudi s predsednikom vlade Džemalom Bijedićem, z Edvardom Kardeljem in s sekretarjem izvršnega komiteja ZKJ Stanetom Dolancem.

Minić v Havani

Koordinacijski biro neuvrščenih držav se je sestel v Havani od 17. do 20. marca in pripravljaj sestanek zunanjih ministrov neuvrščenih, ki bo konec avgusta v Limi. Ljudska demokratična republika Koreja (tj. Severna Koreja) je zaprosila, da bi jo uvrstili med neuvrščene, in je biro odločil, da bodo o tem razpravljali ministri v Limi. Republika Salvador bi rada postala opazovalka. Jugoslovanski zvezni sekretar za zunanje zadeve je govoril na seji 18. marca in na dolgo in široko razlagal znane poglede na mednarodne zadeve. Na sklepni seji se je precej neuvrščeno oglašil Fidel Castro, ki je pozval proizvajalke nafte iz tretjega sveta, naj nekaj svojih dohodkov investirajo v "manj srečne države," ki nimajo nafte. Arabski proizvajalci nafte, ki so stebri neuvrščenosti, se niso odzvali.

Bijedić v Združenih državah Amerike

Predsednik zveznega izvršnega sveta Džemal Bijedić je z ženo Razijo 18. marca odpotoval na uradni obisk v ZDA. Z njim so odpotovali član zveznega izvršnega sveta Janko Smole, namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve Lazar Mojsov in drugi funkcionarji. Po prihodu je prenočil v zgodovinskem kraju Williamsburg, naslednjega dne pa je priletel na vojaško

letališče Andrews pri Washingtonu in pričel uradni obisk. Nastanili so ga v Blair House. Še istega dne, 19. marca, ga je v Beli hiši sprejel ameriški predsednik Ford in priredil zanj kosilo. "Želimo si, da bi bilo tudi jugoslovansko-ameriško sodelovanje tako trdno kot most v mestu Mostarju," je rekel Ford v zdravici. Bijedić, ki je doma iz Mostarja, se je v odgovoru na zdravico strinjal, "da se odnosi med ZDA in Jugoslavijo razvijajo uspešno, ne glede na razlike v stališčih in v pogledih na nekatera mednarodna vprašanja... Jugoslavija je kot neodvisna socialistična in neuvrščena država trajno zainteresirana za razvoj odnosov z ZDA v duhu načel spoštovanja suverenosti, enakopravnosti in nevmešavanja, torej na načelih, ki jih vsebuje skupna izjava predsednikov Jugoslavije in ZDA, podpisana leta 1971 v Washingtonu"

Z amerikansko naglico so istega dne tudi objavili skupno sporočilo, ki je naznanjalo, da se bo Bijedić sestal tudi s sekretarjem za trgovino Frederickom Dentom, predsednikom Izvožno-uvodne banke Williamom Caseyem in s predsednikom Korporacije za zasebne investicije v prekomorskih deželah Marshalom T. Maysonom. "Sestanki bodo osredotočeni na trgovinsko menjavo in druge oblike gospodarskega sodelovanja med Jugoslavijo in ZDA," Sporočilo je govorilo tudi o mednarodnih vprašanjih, o katerih se je Bijedić pogovarjal s Fordom in o katerih se do takrat še ni utegnil pogovarjati z vršilcem dolžnosti državnega sekretarja Robertom Ingersollom. Pozornost so posvetili "stalnim kriznim področjem kot sta Bližnji vzhod in Ciper" in razložili svoja stališča. Jugoslaviji so pokadili z oceno, da "neuvrščena politika Jugoslavije aktivno prispeva k boljšemu razumevanju med narodi in k iskanju miroljubnih rešitev za mednarodne probleme in spore." Izrazili so zadovoljstvo zaradi "stanovitnega napredka" v dvostranskem sodelovanju.

Bijedić je 21. marca prispel v New York, kjer ga je sprejel generalni sekretar OZN Kurt Waldheim, pogovarjal pa se je z vrsto vidnih poslovnih ljudi. Ko se je 23. marca z letalom vrnil v Beograd, je izjavil, da so "izmenjali mnenja o vrsti najvažnejših vprašanj s področja bilateralnega, še posebej gospodarskega, finančnega in tehnološkega sodelovanja, in tudi o mednarodnih odnosih." Posebej je poudaril "pomen pogovorov z gospodarstveniki ZDA in njihov interes za nadaljno razširitev trgovinske menjave, finančnega sodelovanja, skupnih vlaganj, industrijske kooperacije in drugih višjih oblik gospodarskega sodelovanja."

Sovjetski maršali

Sovjetski maršal Jakubovskij, poveljnik sil Varšavskega pakta, je v glavnem praškem dnevniku RUDE PRAVO 25. marca objavil članek ob 30-letnici zmage nad fašizmom. Pisal je o slavnih bitkah Rdeče armade, ki je osvobodila vzhodno evropske dežele in mimgrede omenil osvobodilna gibanja v teh deželah, vključno Jugoslavijo.

Sovjetski obrambni minister maršal Grečko je napisal podoben članek za češkoslovaški časopis OB-RANA LIDU prve dni aprila. Tudi on je omenil jugoslovansko narodnoosvobodilno borbo v isti sapi z giba-

nji v drugih vzhodnoevropskih deželah.

Tito v Skopju

Tito je bil na obisku v Makedoniji od 31. marca, do 3. aprila pa je šel za dva dni na Kosovo. V Skoplju se je 2. aprila pogovarjal s političnim aktivom Makedonije. Rekel je, da je še zmeraj precej pomanjkljivosti. "Tisto, kar zvezi komunistov še najbolj manjka, je disciplina... Biti moramo torej strožji, zagotoviti večjo disciplino. Komunist ne more biti na ključnem položaju, naj gre za katerikoli sektor, če ne uresničuje sklepov, ki jih sprejema ZK... Zaradi tega je treba disciplino v ZK okrepiti, da bo takšna, kot smo jo imeli nekoč, da bodo komunisti res pravi komunisti, ne pa samo člani partije... To ni nikakšen premik nazaj, to mora biti premik naprej!"

Tito se je nepričakovano spomnil, da ga je Stalin izobčil leta 1948 zaradi "pozitivnega revizionizma". "Takrat so bili komunisti izpostavljeni tako rekoč anatem, če so prilagajali svojo politiko posebnim razmeram v svoji državi. Danes pa je to že splošno sprejeta stvar. Nekateri je sicer na sprejemajo ravno z veseljem, toda drugače ne gre." Potem se je Tito obregnil ob sovjetske maršale, ne da bi jih imenoval: "Dolga leta so našo narodnoosvobodilno vojno z raznih strani podcenjevali. In danes, trideset let po zmagi nad fašizmom, jugoslovansko narodnoosvobodilno vojno, v kateri je padlo milijon sedemsto tisoč ljudi, že spet podcenjujejo. Izenačujejo jo z vsemi protifašističnimi odporiški gibanji, čeprav smo mi med to vojno ustvarili močno osvobodilno armado in v glavnem sami osvobodili svojo državo."

Zato moramo tridesetletnico zmage nad fašizmom v naši državi proslaviti tako, kot naš boj zasluži. Ne bomo dovolili, da bi zunaj kdo omalovaževal žrtve, ki so padle pri nas, ne da bi to ostalo brez našega odgovora. Jugoslavija je v minuli vojni na strani zaveznikov dala največ, kar je mogla dati - dala je vsakega desetega človeka. Mar lahko potlej molčimo? Ne moremo! Mi, ki smo sodelovali v tem boju, ne smemo dovoliti, da potvarjajo zgodovino, da jo izmaličijo. To zahtevajo naši narodi, to zahtevajo žrtve, ki smo jih dali. Morda je to komu potrebno iz političnih razlogov. Toda takih političnih razlogov ne priznamo in jih ne bomo nikomur priznali. Sramotno bi bilo, če bi naš prispevek priznali, denimo na Zahodu, ne da bi ga nam priznali nekateri iz vrst tistih, ki so nam bili najbližji zavezniki."

Tito je potem povedal, da je dovolil, da bolgarska vojska pomaga v bojih za osvoboditev Jugoslavije, ko je z Visa odletel v Moskvo in Craiovo leta 1944. Ni mu znano, da bi Bolgari imeli kake hude boje z Nemci, čeprav se hvalijo in podcenjujejo jugoslovansko ljudsko armado in partizane. Zato bo treba 30-letnico zmage primerno proslaviti, da bodo vsi vedeli, kako je bilo v resnici, je rekel Tito.

Vlahović umrl

V Ženevi je 7. marca umrl Veljko Vlahović, eden od vodilnih komunistov vojne generacije. Bil je star 61 let in je imel pred nekaj leti hud srčni napad, nakar je bolehal. V Ženevi je prestal operacijo in si je

že toliko opomogel, da je vstajal iz postelje, ko ga je ponovno zadela srčna kap. V Jugoslaviji so priredili žalovanje in so ga 9. marca pokopali v Beogradu. Tito je s Kardeljem in drugimi voditelji stal kot zadnja častna straža ob krsti v veži skupščine Jugoslavije, na pokopališče pa ni šel.

Veljko Vlahović se je rodil leta 1914 v Rovcih v Črni gori. Komunist je postal kot študent v Beogradu in so ga kot agitatorja izključili z univerze. Potem je bil nekaj mesecev v Pragi, od tam je povedel 26 jugoslovanskih prostovoljcev v Španijo. V Španiji je izgubil nogo. Preko Pariza je 1939 prišel v Moskvo, kjer je diplomiral, ko pa je Hitler napadel Sovjetsko zvezo, je organiziral in vodil v Moskvi radijsko postajo "Svobodna Jugoslavija". V Jugoslavijo se je vrnil leta 1944 in kljub svojim moskovskim izkušnjam - ali pa prav zaradi teh izkušenj - je štiri leta kasneje podprl Tita v sporu s Stalinom. Nezaupanje do španskega borca, ki je vojno prebil v Sovjetski zvezi in ne pri partizanih se je s tem razblinilo. Na 7. kongresu je bil postavljen za člana izvršnega komiteja ZKJ in na 8. kongresu za enega od sekretarjev. Potem je bil v predsedstvu ZKJ.

Ivo Andrić umrl

Književnik Ivo Andrić, akademik in Nobelov nagrajenec, je umrl 13. marca na kliniki za notranje bolezni vojaško-medicinske akademije v Beogradu. Možganska kap ga je zadela že 18. decembra, kot posledica razvoja tromboze v možganski arteriji. Takrat je izgubil zavest in je ohromel po eni strani telesa. Po treh mesecih je umrl v 83. letu starosti.

Ivo Andrić se je rodil leta 1892 v Travniku v Bosni, a otroštvo je preživel v Višegradu. Kot srednješolec se je vključil v gibanje "Mlada Bosna" in je leta prve svetovne vojne preživel v avstro-ogrskih zaporih. Leta 1923 je doktoriral v Gradcu. Od leta 1921 do 1941 je bil kot diplomat v Gradcu, Rimu, Bukarešti, Madridu, Ženevi in Berlinu. Med vojno je živel v Beogradu. Neposredno po osvoboditvi so izšla njegova najboljša dela, romani Most na Drini, Traviška kronika in Gospodična. Leta 1961 je dobil Nobelovo nagrado za književnost.

Stalinisti v Tuzli

V Tuzli je preiskovalni sodnik 2. marca odredil pripor in uvedel preiskavo proti sedmim, za katere "obstoja utemeljen sum, da so storili kazniva dejanja proti narodu in državi." Kot je bilo naznanjeno, so "sovražno delovali proti SFRJ z dogmatsko-birokratskih, stalinistično-informbirojevskih in nacionalističnih pozicij, zlo namerno in neresnično prikazovali družbenopolitične razmere v državi, izzivali in ščuvali k nacionalni mržnji in razdoru med našimi narodi ter zasmehovali SFRJ in SR Bosno in Hercegovino in njune najvišje predstavnike." Med obtoženimi je prvi na listi 53-letni upokojenec Teufik Selimović, v mladih letih partizan imenovan Budjoni. Potem slede 51-letni profesor komercialne šole v Brčkem dr. Salih Burek, 54-letni upokojenec Ahmet Delibegović, Dušan Glamočanin, za katerega so pozabili navesti starost in poklic, 56-letni direktor tuzlanskega gozdarskega podjetja Halid Čokić, 37-letna

tuzlanska učiteljica Franja Rezač in 64-letni upokojenec Fadil Čokić.

Predsedstvo o notranji politiki

Pod Titovim predsedstvom je bila 18. marca v Beogradu seja predsedstva SFRJ, na kateri so "proučili vprašanja s področja notranje politike naše države. Proučili so tudi program dela zveznega sveta za varstvo ustavne ureditve." Seje sta se udeležila tudi zvezni sekretar za ljudsko obrambo armadni general Nikola Ljubičić in zvezni sekretar za notranje zadeve Franjo Herljević.

Poljobanka

Slovita pravda o izgubi \$1.8 milijona provizije, ki so jo izplačali vodilni v beograjski Poljoprivredni banki posrednikom emigrantom za posojilo pri pariški Banque de l'Indochine, ki se je izkazalo za neuporabno, se je iztekla 24. marca pred vrhovnim sodiščem Srbije. Vsi trije obsojeni so se pritožili zoper obsodbo okrožnega sodišča v Beogradu. Vrhovno sodišče je potrdilo Milivoju Kojiću in Elazarju Moriću prvotno kazen po pet let strogega zapora. Bivšemu generalnemu direktorju Bošku Tonevu, ki ima dobre zveze, pa je vrhovno sodišče zmanjšalo kazen s treh let na dve leti strogega zapora.

Pravosodje kot orodje

V Beogradu so 26. marca slavili 30-letnico pravosodja v socialistični Jugoslaviji. Na slovesnosti v poslopju zveznega izvršnega sveta je predsednik ZIS Džemal Bijedić dejal, da so pravosodni organi imeli veliko vlogo v "oboroženem delu narodnoosvobodilnega boja" in pri povojni izgradnji in boju "proti ostankom sovražnika" in so opravljali kočljive in odgovorne naloge. "Pravosodni organi so idejno, pravno in politično, revolucionarno smer za osvoboditev delavškega razreda, delovnih ljudi in državljanov vnašali v svoje akte in ji dajali podobo, ki je kazala, da se poraja nov pravni sistem v novem družbenem in ekonomskem razmerju odnosov."

Podpredsednik ZIS in član predsedstva ZKJ Dobroslav Čulafić je poudaril, da je "naše pravosodstvo bilo in ostalo orodje v razrednem boju, nujna institucija naše socialistične družbe, obrambni mehanizem socialistične demokracije socialističnega samoupravljanja, nenehno v službi interesov in zaščite delovnega človeka in občana, vselej bliže človeku kot oblasti. V vseh minulih 30 letih je bilo naše pravosodje eden od pomembnih instrumentov boja za utrjevanje in razvijanje nove ljudske oblasti, za uresničevanje novih socialističnih družbenih odnosov, za zagotovitev nemotenega razvoja naše socialistične samoupravne družbe nasploh," je rekel Čulafić.

Atentat v Lyonu

Ko se je 38-letni jugoslovanski podkonzul Mladen Djogović 29. marca zvečer vrnil domov in je zapeljal v garažo stanovanjske hiše v Lyonu, kjer prebiva, sta ga v temi čakala dva neznanca storilca in ga kot v gangsterskih filmih obsula s strelji iz avtomatskega orožja. Komaj živega so Djogovića pripeljali v bolnišnico in v več operacijah so mu potegnili 9 krogel iz telesa. Francoska policija storilcev ni odkrila. V francoskih časopisih in na

televiziji pa so bili objavljeni intervjuji z ustaškimi voditelji, ki so govorili o zatiranju hrvaškega naroda v Jugoslaviji in o upravičeni borbi za narodno osvoboditev. Jugoslovanski časopisi so se zgražali, češ da daje Francija potuho teroristom.

Požar v porodnišnici

Ob treh zjutraj 28. marca je v požaru v kliniki "Dr. Zdravko Kučić" na Reki umrlo 24 novorojenčkov, od preživelih štirih pa sta še dva umrla kasneje. Požar je nastal v sobi za novorojenčke zaradi kratkega stika na električnem grelcu. Varovalka je bila premočna in ni takoj pregorela. Vnela se je posteljnina in pohištvo. Dežurna sestra, ki bi morala biti v sobi pri novorojenčkih, je bila zaradi dolgih ur v službi preutrujena in je odšla počivat. Ko so požar opazili, v sobo zaradi vročine in dima niso več mogli in zaradi zmede tudi gasilce niso poklicali tako hitro, kot bi jih bilo treba. Električni grelec je bil vključen, ker so ponoči zaradi varčevanja v bolnici ugasnili centralno ogrevanje. Dežurno sestro so zaradi šoka najprej odpeljali v psihiatrično bolnišnico, potem pa so jo zaprli in ji bodo sodili.

Naklada jugoslovanskih časopisov

Med jugoslovanskimi jutranjiki z veliko prednostjo vodi beograjska POLITIKA, ki je imela leta 1974 povprečno dnevno naklado 259,083 izvodov in je prodala 228,091 izvodov. Drugo je ljubljansko DELO, ki se je tiskalo v 91,303 izvodih in prodalo v 84,256 izvodih. Zagrebškega VJESNIKA so tiskali po 91,600 na dan, a prodali le 71,422. Sledi sarajevsko OSLOBODJENJE s 70,131 tiskanih in 59,294 prodanih izvodov, reški NOVI LIST - GLAS ISTRE (55,752 in 48,702), splitska SLO-

BODNA DALMACIJA (48,705 in 43,288), novisadski MAGYAR SZO (33,573 in 29,947) in šele na osmem mestu beograjska BORBA, glasilo SZDLJ, s 33,905 tiskanimi in 24,536 prodanimi izvodov, škopske NOVE MAKEDONIJE so tiskali 28,235 in prodali 24,380 izvodov.

Opoldnevnik in večerniki, ki so manj politično dolgočashi, prinašajo krajevne vesti in so zasoljeni s škandali in čenčami, se prodajajo v večjem številu. Vodijo beograjske VEČERNJE NOVOSTI s 333,076 tiskanih in 290,246 prodanih izvodov. Zagrebški VEČERNJI LIST tiska 202,741 izvodov in prodaja 176,338. Tudi drugi beograjski večernik EKSPRES POLITIKA ima veliko naklado: 177,263 tiskanih in 154,565 prodanih izvodov. Mariborski VEČER s 56,171 tiskanimi in 55,724 prodanimi izvodov poseka LJUBLJANSKI DNEVNIK s 52,911 tiskanimi in 50,819 prodanimi izvodov.

ZA NARODOV BLAGOR (Od političnega sodelavca)

Firbec me je zagrabil, ko sem bral v članku "Enotnost Primorske" o zaslugah, požrtvovanju in delavnosti deželnega svetovalca dr. Štoke, ki "da je prisoten na vseh pomembnih prireditvah Goriške, Tržaške, Slovenske Benečije in Kanalske doline." Pisec GsP pravi, da tega "o drugih 'politikih', najmanj o goriških, ne bi mogel trditi."

Ne da bi osporaval dejavnost dr. Draga Štoke, je vendar treba dopolniti, da je mož tudi za tako delo plačan od davkoplačevalcev. V demokratičnih državah so plače ljudskih predstavnikov objavljene, zato ne odkrivam Amerike, ko navajam po uradnih virih, da prejema dr. Štoka na mesec 640.000 lir redne plače. In k temu še 50.000 lir na mesec za razne stroške organizacijskega in političnega delovanja (pisarna itd.). Torej dobiva 690.000 lir mesečno, kar grobo odgovarja \$1100 na mesec.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) — letalsko: 3 funti — odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 — 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.